

II BESKRIVANDE DEL

II.1 KORTFATTAD HISTORISK BESKRIVNING

II.1.1 Kyrkomiljön

Kyrkan och kyrkogården i Mörbylånga socken är placerade på den bördiga strandslätten och inte, så som de flesta av Ölands kyrkor, på eller invid landborgen. Byn Mörbylånga fanns redan på medeltiden. På den äldsta bykartan från 1641 har man tolkat det som att prästgårdstomten var placerad ett stycke söder om kyrkogården. Här bör också den medeltida prästgården ha legat. Gården allra närmast kyrkan i söder utsågs år 1700 till komministerboställe. I mitten av 1700-talet byggdes här ett bostadshus av komminister Anders Hultenius. Huset flyttades år 1935-36 en bit söderut när en ny prästgård istället uppfördes. Den nya prästgården såldes av församlingen till en privatperson år 2005. Det gamla komministerbostället togs efter ombyggnad i bruk som församlingshem, vilket är en funktion det fortfarande har. Intill kommunisterbostället uppfördes 1988 en låg, rödmålad byggnad för pastorexpedition och arkiv. Skolhuset, strax söder om kyrkogården, byggdes 1915 och är en tidstypisk, gulmålad träbyggnad. Den används numera för olika kommunala verksamheter. Småskola fanns i det mindre huset mitt emot skolan. I det putsade huset som ligger öster om kyrkobyggnaden fanns under en lång period byns gemensamma badstuga. Byns gemensamma fryshus låg i en av stenbyggnaderna norr om kyrkogården, i ett av ekonomihusen som hör till gården norr om kyrkan.

Mörbylånga köping grundades 1820 och kom under 1800-talets gång att växa medan kyrkbyn i stort behöll sin gamla omfattning. Mörbylånga sockerbruk grundades 1907 och var fram till nedläggningen 1991 en stor arbetsgivare. Mörbylånga var länge annexförsamling till Resmo. Detta förhållande förändrades 1935 då Mörbylånga blev moderförsamling i Mörbylånga pastorat.

En kyrkogård anlades redan kring den medeltida kyrkan i Mörbylånga och hade på 1600-talet fått en form som bestod ända fram till 1900-talet. Två stora utvidgningar, på 1920-talet och 1970-talet har gjort kyrkogården till en av Ölands största. För mer information om Mörbylånga kyrkogård, se separat rapport under II Beskrivande del B.

II.1.2 Kyrkobyggnaden

För en beskrivning av kyrkobyggnadens historia hänvisas i första hand till boken Mörbylånga kyrkor, av Ragnhild Boström. Boken är utgiven 1997. En sammanställning av viktiga händelser ges nedan.

Årtal	Händelse	Källa
1100-talet	En tornlös absidkyrka av sten byggdes. (Av denna kyrka återstår ovan mark idag endast långhusets västgavel, som ingår i tornets östra mur.) Långhuset hade samma bredd som det senare uppförda tornet, ca 8,7 m. En sydportal fanns i södra långhusmuren, nära västra gaveln. Troligen hade kyrkan endast två fönster som satt på sydfasaden. Absiden antas ha haft ett rundfönster mot öster. Med ledning av bindbjälkarnas utförande har man dragit slutsatsen att takstolen var öppen. Absiden hade hjälmvalv eller en halv kupol. Yttertaken var överallt spånklädda och tjärade.	Boström
Omkring	Ett västtorn byggdes. Tornets östra mur red på långhusets västgavel.	Boström,

1200	Yttre ingång saknades troligen. Den översta våningen var både klockvåning och skyttevåning med manshöga skottöppningar åt alla håll. Hur den ursprungliga tornhuven såg ut är inte känt. En tid efter tornets färdigställande antas långhusets sydportal ha vidgats och försetts med ny omfattning. Virke i tornet har dendrokronologiskt daterats till ca 1200.	KLM
1200-talets andra hälft	Troligen tillkom ett inre plant paneltak i långhuset och en sakristia byggdes i norr. Under senare delen av 1200-talet eller ca 1300 fick koret ett tvådelat gotiskt fönster.	Boström
1626	Sakristians tak spånades och tjärades.	Boström
1600-talets mitt	En liten klockholk timrades på tornets södra sida.	Boström
1677	Kyrkan brändes och plundrades av danskarna. De flesta av kyrkans inventarier gick förlorade.	Boström
1680	En ny kyrkklocka anskaffades.	Boström
1700-tal	Kyrkans västportal antas ha tillkommit under detta århundrade. Fönstrens antal och storlek utökades. Före ombyggnaden 1811 hade kyrkan två stora fönster i söder, ett i norr, ett litet över ingången i väster och ett fönster till sakristian.	Boström
1714	Kyrkan fick ny bänkinredning.	Boström
1729	Sakristians inre takvalv revs och ersattes med bjälkar och brädor.	Boström
1730-tal	Ny altarpupp av Peter Buschberg. Ny altartavla av Edvard Orm framställande korsnedtagningen.	Boström
1738	Yttermurarna rappades och kalkades, möjligen för första gången.	Boström
1747	Ny predikstol utförd av bildhuggaren A. Dahlström, Döderhult.	Boström
Före 1748	Tornets sadeltak, som syns på teckningar från 1634 och 1673, ersattes 1748 av ett sadeltak med hög spira.	KLM
1764	Senast detta år avslutades en ombyggnad/inredning av tornets bottenvåning. Övriga arbeten som troligen utfördes samtidigt var breddning av tornbågen och möjligen upptagning av ingång från väster.	Boström
1765	Ett fönster togs upp över västra dörren.	Boström
1777	Församlingen tog beslut om att bygga stolar ”i de lediga rummen wid västra dörren” (troligen menas vapenhuset) och att reparera taket över läktaren.	Boström
1811	Alla medeltida murar utom västtornet revs. Därmed sparades samtidigt det ursprungliga långhusets västgavel. Kyrkan fick ett nytt långhus med sakristia i öster. Ritningar för om- och tillbyggnad upprättades av Axel Almfelt vid Överintendentämbetet. Arbetena utfördes av murmästaren Johan Petersson, Kalmar, som också ritat det första förslaget. Det nya långhuset byggdes omkring den gamla kyrkan. Västportalen antas ha fått sin nuvarande omfattning. Man tror att omfattningen flyttades från den sydportal som revs. Lanterninens och tornets tak täcktes med spån som tjärades, övriga tak täcktes med enkupigt tegel. Vissa avsteg gjordes från Almfelts ritningar. Lanterninen fick ett svängd takprofil och inte rak så som ritningen visar. De ursprungliga	Boström, Ullén

	fönsterna och gluggarna på tornet behölls och inga nya stora fönster togs upp där så som ritningen visade. På fasaderna utfördes ingen gördelgesims under fönstren, vilket varit syftet och kring sydportalen gjordes en rusticerad portal som ett avsteg från ritningen. (Portalen syns på I. N. Löfgrens akvarell från 1822). På Almfelts ritning syns ingen läktare, men den verkar ändå ha tillkommit vid tiden tillsammans med två trappor från långhusets västra del. Läktarbröstningen nybyggdes men med integrerade delar från en äldre bröstning. Ny sluten bänkinredning sattes in. Bänkarna gick vid tiden ända bak till långhusets västvägg. Även i koret fanns bänkar. I koret uppsattes en altarpredikstol sammansatt av tidigare predikstolens korg, delar av den tidigare altaruppsatsen och altartavlan. Troligen tillkom en ny altarring.	
1813	Invigning av nya kyrkan förrättades av biskop Magnus Stagnelius.	SvK
1818 (trol)	Långhusets fasader putsades och avfärgades. Lanterninen målades röd med blå luckor. Invändigt målades kyrkorummet med huvudsaklig färgsättning i vitt, med inredning i pärlgrått och inslag av guld. Läktaren var blå.	Boström
1832	Kyrkans murar putsades utvändigt av murmästare Bruse (oklart omfattning). Tegeltaket reparerades. Torntaket ströks med beck. Lanterninen målades grön. Det invändiga trätunnvalvet målades vitt. Målningsarbetena utfördes av Schantzberg i Bårby. Orgel byggdes av församlingens klockare J Wallander.	Boström, SvK
1853-54	Ny orgel av N Pettersson. Orgelfasad efter ritning av L. Hedin i nyklassicistisk stil.	SvK
1854	Orgelläktaren och barriären målades om, tillsammans med kyrkans övriga interiör. För måleriarbetena svarade målarmästaren Engdahl i Kalmar. Kulörer oklart.	Boström
1872	Tornet byggdes om. Murarna förhöjdes med tegel istället för sten. Den gamla lanterningen ersattes av en åttkantig lanternin med spetsig spira, krönt av förgyllt kors. Spiran var plåtklädd, men lanterninen hade träfasader. Tornets fönster förstörades och gjordes rundbågiga. Ritningarna till ombyggnaden utfördes av byggmästare A. Cronvall med förändringar av J. E. Söderlund, ÖIÄ. En trappa i norra muren mellan tornets första och andra våning murades igen. Den ersattes av en fristående trätrappa med uppgång från tornkammaren. I norra muren, vid ett gammalt bjälklag och vid en gammal öppning i muren fanns förbindelsen till stentrappan för vidare uppgång till tornets övre våningar.	Boström
1872 alt 1890-tal	Sydportalens rusticerade omfattning togs bort. Inskriptionsplattan av kalksten som är samtida med långhuset behölls dock.	Boström
1883	Kyrkans nuvarande storklocka tillverkades och monterades. För att klockan skulle få plats var man tvungna att göra uthuggningar i klockbocken från 1872.	
1890- talet	En omfattande restaurering genomfördes. Fönsterbågarna i långhuset byttes ut mot nya med diagonalrutigt spröjsverk. Två järnkaminer installerades, en i långhusets sydöstra hörn och en i sakristian. Orgeln renoverades. Hela interiören målades om. Enligt en beskrivning från 1918, då färgsättningen från 1890-talet troligen var	Boström

	bevarad, var innerväggarna oljemålade i ljusgrönt med vita fönstersmygar. Tunnvalvet var vitt med grågrön, marmorerad skugglist.	
1911	Orgeln fick ett nytt orgelverk byggt av J Magnusson, Göteborg, vilket placerades bakom befintlig orgelfasad. Det gamla orgelverket såldes.	ATA, SvK
1923	Renovering av tornet. Den sk hjärtstocken i tornet i vilken korset är nedfällt byttes ut på en röta mot en ny i ek. Även korsets kula byttes ut. Korset omförgylldes. Brister åtgärdades i tornets takbeklädnad. Utfördes enligt inskriptionsplatta i tornet av plåtslagare Oskar Anders Oskarsson.	ATA
1931	<p>Kyrkan restaurerades och byggdes om enligt ritningar upprättade av stadsarkitekten i Kalmar J. Fred. Olson. Arbetena utfördes av byggmästare John Karlsson från Mörbylånga. Byggnadshistoriska undersökningar gjordes av Manne Hofrén från Kalmar läns museum.</p> <p>Exteriör: En ny sakristia uppfördes mot norr. Fasaderna spritputsades och avfärgades. Lanterninen och tornet kläddes med kopparplåt. Sydportalen fick en utvändig omfattning av kalksten. Nya fönster insattes i långhus och kor. F d sakristians murar höjdes.</p> <p>Interiör: Sakristian från 1811 byggdes om till kor, genom att en stor öppning togs upp mot kyrkorummet. Det nya korets murar och tak förhöjdes, sedan dess östra hörn först förstärks. Öppningen i den tidigare altaväggen utformades som en vid triumfbåge. Trägolven i långhus och kor togs bort. Nytt golv göts i betong och belades med slipade kalkstensplattor. Korets golv förlades 47 cm högre än långhusgolvet. I korgolvet placerades fyra gamla gravhällar. Ytterligare två murades in i korväggarna, synliga för kyrkans besökare. Bänkkvarterens inre byggdes om, men bänkdörrar, gavlar och skärmar bevarades. Väggarna putsades om med slätputs samt avfärgades. Det östra korfönstret och det halvmånformiga fönstret i långhusets östgavel murades igen. Det södra korfönstret förstörades till långhusfönstrets storlek och på det norra korfönstrets plats gjordes en dörr till den nya sakristian. Genom ombyggnaden kom altarpredikstolen att delas. Korgen flyttades till långhusets nordöstra hörn med uppgång från den nybyggda sakristian. Korgen och pilastrar återanvändes från den gamla predikstolen, men nytt ljudtak utfördes med skulpturer av G. Th. Karlsson. Ny altaruppsats installerades ritad av J. Fred. Olson med ramverk av kalksten och trä samt med altartavla av Nils Asklund framställande ”De vise männen hyllar Jästusbarnet”. Kyrkorummet målades i ljusgrått i flera nyanser med förgyllda detaljer. En bröstpanel marmoreringsmålades längs långhusväggarna samt troligen i koret. Även tunnvalvets skugglist marmorades.</p> <p>Orgeln renoverades och utökades vilket föranledde en mindre utbyggnad av läktarens mittparti. Innanför syd- och västingångarna byggdes vindfång. En dörröppning togs upp mellan läktaren och tornets första våning. Vapenhusets golv täcktes med kalkstensflisor</p>	ATA, SvK, KLM, Boström

	<p>lagda i cement. En värmekammare installerades i källaren under sakristian, för uppvärmning av kyrkan genom inblåsning av varmluft. Elektrisk belysning installerades. En ringmaskin installerades och kyrkklockorna hängdes om.</p> <p>Övrigt: I samband med de ombyggnadsarbetena uppstod eller upptäcktes sättningssprickor på flera ställen. Sprickorna beskrevs som särskilt omfattande i kyrkans nordöstra och sydöstra hörn. Grunden skulle förstärkas eller byggas om i dessa partier. Murarna mot norr och söder hade ”vid tornavslutning och läktarebröst” gett sig utåt. Här utfördes förstärkningar med hjälp av genomgående ankarjärn. Enligt inskriptionsplatta i ett av tornens våningsplan utfördes plåttäckning av tornet av Erik Lavin och Sven Hammarström i juni 1931.</p> <p>Grundmurarna till det medeltida långhusets sydmur och till absidkoret återfanns och mättes upp vid nuvarande kyrkas korparti, intill den östra gaveln. I väster kunde man se att 1811 års långhusväggar lagts ca 0,5 m utanför de gamla. De forna långväggarna har legat i förband med tornväggen. I sydvästra hörnet återfanns i plan med golvet en liten framskjutande klack bevarad efter södra långväggen. I övre delen av samma vägg syntes ovanför orgeln tydliga spår efter en äldre gavel eller ett tidigare takfall.</p> <p>De planerade värmeinstallationerna justerades efter Hofréns undersökning så att det inte skulle beröra det medeltida murverket.</p>	
1932-33	Ett krucifix tillverkat av konstnären Arvid Källström, Påskallavik, sattes upp över triumfbågen. Nya nummertavlor installerades.	SvK
1933	Ovanför det södra vindfånget placerades en trekantgavel med en strålände stjärna, skulpterad av Theodor Karlsson.	Boström
1937	Den medeltida kristusfiguren åtgärdades av konservator Sven Wahlgren, Kalmar. Figuren rengjordes och färgfragment fästes.	ATA, KLM
1939	Förslag fastställes med vissa anvisningar angående dekorationsmålning av korabsiden. Eventuellt utfördes alltså inte dekorationsmåleriet i koret 1931 utan först 1939. J Fred Olson upprättade handlingarna som först inte godkändes.	KLM
1941	Sjuarmade ljusstakar som skänkts till kyrkan placerades i koret, en på var sida om altarpopsatsen, stående på piedestaler.	KLM
1951	Kungliga byggnadsstyrelsen godkände församlingens förslag att kalka om väggarna i kyrkans långhus och kor i samma kulör som tidigare. Eventuellt utfördes det inte i koret, se under 1959.	ATA
1959	Församlingen fick tillstånd av Kungl. Byggnadsstyrelsen att invändigt kalka om östra korväggen, måla om altarrundeln samt bredda och klä om knäfallet.	ATA
1966	Kyrkan restaurerades enligt ritningar upprättade 1963 av byggnadsrådet David Dahl, Stockholm. Till sin hjälp hade Dahl byggnadsingenjören B. A. Bengtsson, Kalmar, och konstnären Sven-Bertil Svensson, Mörbylånga. Svensson svarade för interiörens färgsättning och en del konserveringsarbeten.	Boström. ATA, KLM, SvK

	<p>Exteriör: Utvändigt rengjordes och putslagades murarna varvid användes cementbruk för en hel del lagningar och kc-bruk för ytpåslag. De spritputsade fasaderna gavs en svagt grå färgton. Tornet fick nya yttertrappor och ledstänger. Ny ytterdörr vid torningången planerades men utfördes ej. Utvändigt fick dörren ny brädbeklädnad och kopparskoning. Oklart hur mycket övrigt måleriarbete som utfördes, men 1977 beskrivs att listerna vid takfoten var vita, fönstersnickerierna och sakristieporten hade ljusgrå kulör medan portarna i söder och väster endast var oljade. Lanterninens vertikala väggar beskrivs vara målade i mörkt gröngrå (svart).</p> <p>Interiört: Invändigt kläddes långhusvalvets tak med ny träpanel utanpå den gamla. Fönstren fick bänkar av slipad kalksten. Koret utvidgades varvid några bänkar togs bort. Metallräcken sattes upp som skiljelinje mellan kor och långhus. Ljuskrönorna hängdes om. Vissa inventarier restaurerades. Bl a fick Källströms kristusfigur ett nytt, enkelt kors. Läktaren fick en underbyggnad, som i söder inreddes till brud- och dopkammare och i norr till stolförråd mm, allt bakom spaljéverk av trä. Några bänkar längst bak i kyrkorummet togs därmed bort. Nya glasade dörrar mellan kyrkorum och vapenhus. I kyrkorummet utfördes kalkning av väggar och målning av snickerier. Takvalvet laserades i en ljus grå kulör, taklisten marmorades i orange och läktarkolonnerna i grågrönt. Bänkinredningen gavs en färgsättning i främst grått, orange och grönt. Läktarbarriären målades i grått och grönt med framtaget äldre målningsskikt på mittpartiet. Även på altarringen framtogs ett undre målningsskikt.</p> <p>Läktarens golv ändrades. Nytt orgelverk tillkom med ny fasad, utförd av N (eller Olof) Hammarberg, Göteborg. Den gamla orgeln placerades i bisättningskapellet. Bakom orgeln placerades en stege, som leder upp till långhusvinden genom en lucka i taket. Trätrappan från 1872 mellan tornets första och andra våning byttes ut mot en ny. En dörr sattes in i öppningen på andra våningen mot den gamla stentrappan till tornet.</p> <p>Oljeeldning infördes, elektrisk klockringning monterades och den automatiska lucköppningen förnyades. Hörlurar installerades. Vatten och avlopp drogs in i samband med att WC installerades i sakristian och i källaren under sakristian. Handlingar för installationen upprättades 1965 av AB Värmetekniska byrån, Kalmar. Källartrappan vändes och fick egen ingång i sakristians västvägg.</p>	
1967	Renovering av två stolar och ett bord, troligen i sakristian. Utfördes av Sven-Bertil Svensson. (Möblemanget förvaras numera i bårhuset).	KLM
1977	En runsten ställdes upp i vapenhuset, hade tidigare stått i tornkammaren.	Boström
1978	Exteriören renoverades under ledning av ingenjör Leif Göthberg vid Jerk Altons arkitektkontor, Kumla. Utvändiga putsytor som bitvis var i mycket dålig kondition lagades	Boström, ATA, KLM

	och avfärgades. Förslag fanns om att helt frilägga tornet från puts, men det utfördes inte, utan ytorna rengjordes bara, lagades samt avfärgades. Gamla cementhaltiga lagningar skulle tas bort. Kalkbruk användes vid lagningar. Avfärgning utfördes med kalkfärg eller troligare med Serponit KC-färg. Helt nytt tegeltak med enkupigt tegel lades på långhus, kor och sakristia. Tidigare takfönster gjordes om till takluckor för besiktningar. Plåt detaljer lagades. Hängrännor och stuprör sågs över och kompletterades. Dörrar, portar och fönster målades om, troligen med alkydoljefärg. Entrén mot söder handikappanpassades genom att marken höjdes. Åskskyddet sågs över. Vinden tilläggsisolerades.	
1978	Belysningen i koret kompletterades.	ATA
1981	Anticimex sanerade inventarier - en bibel, ett krucifix, en ängel, en Kristusbild och en dopfont - som angripits av strimmig trädgnagare. De aktuella inventarierna gasades med cyanväte. Som en brottsförebyggande åtgärd dokumenterades och märktes kyrkans inventarier av Kalmar läns museum.	ATA
1982	Stöld av två ljuslampetter.	KLM
1982	Konservering av målning med motivet Jesus nedtagande från korset utfördes av konservator Ola Westerudd. Angrepp av trämask i ramen.	ATA, KLM
1984	Ny kopparplåt lades på tornet och lanterninen. Det nya koppartaket lades på underlagspapp och spontat virke. Tornluckorna och mekanismen för lucköppning byttes ut. Tornets kors förgylldes. Tornet utfördes med uppvikt kant för att undvika hängrännor. Arbetena utfördes av byggaren och kyrkorådsordföranden Stefan Eriksson, Byggnadsfirma Alert. Handlingar hade upprättats av Leif Göthberg vid Jerk Altons Arkitektkontor, Kumla.	Boström. ATA
1992	Ett votivskepp tillverkat av Karl Karlsson i Ålem skänktes till församlingen av köpmannen Evert Andersson, Mörbylånga. Votivskeppet var en kopia av skeppet Dagmar som byggdes 1885 i Danmark. Det ägdes 1917 och 1918 av skepparen Fritz Andersson, far till Evert Andersson.	ATA
1992	Diskussionen inleddes angående invändig renovering och ett förslag togs fram av Byggkonsult BA Bengtsson AB. Här ingick ombyggnad av bänkar eller nya bänkar, omplacering av bänkar med ett antal vända mot mittgången i, läktarunderbyggnad m m. Inget utfördes dock i detta läge.	ATA
1999-2000	Stor interiör renovering efter förslag av arkitekt Jerk Alton Arkitekter AB. Färgsättningen utfördes av konstnär Sven-Bertil Svensson. Generalentreprenör var Hycklinge Bygg Måleri & Puts AB. Arbetena omfattade samtliga utrymmen och berörde i stort alla ytskikt. Målning utfördes mestadels med linoljefärg och oljetempera/äggoljetempera. De putsade väggarna målades, med något undantag, med traditionell kalkfärg. Arbetena omfattade även viss ombyggnad. I koret togs altarbordet vid altaruppsatsen bort och ersattes av ett fristående altare av röd kalksten. Altarringen togs bort. Golvet plockades upp och återlades med förflyttning av en av gravhällarna.	KLM, ATA

	<p>Dekorationsmålning av korväggarna utfördes med ett draperimotiv. I långhuset togs den slutna bänkinredningen bort och en ny öppen inredning tillkom med minskat antal bänkar både baktill och framtill i kyrkan. I långhusets främre del uppställdes lösa stolar vända mot mittgången. Dopfunten flyttades och kororgel tillkom. Nya armaturer ovan bänkkvarteren tillkom. I långhusets bakre del byggdes en läktarunderbyggnad inrymmandes samlingsrum, pentry och HWC samt ny trappa till läktaren.</p> <p>I vapenhusets byggdes ett nytt vindfång. Intill trappan i södra muren som leder till tornkammaren sänktes kalkstensgolvet något för att göra trappan mer tillgänglig. I tornkammaren revs en fristående trätrappa och den gamla trappan i den norra muren återöppnades. I sakristian tillkom ny inredning för bl a textilförvaring.</p> <p>Konservering av altarpopsats, predikstol och änglaskulptur utfördes av Jönköpings läns museum.</p> <p>Bergvärme drogs in i kyrkan med nya radiatorer som följd. El- och vvs-installationer moderniserades och kompletterades liksom ljudanläggningen.</p>	
2000	Dendrokronologiskt prov togs i mellanbjälklaget i tornkammaren (ek). Provet hade rester av splint, fällningstid 1209 +/- 7 år, årsringen strax under splinten daterades till år 1192.	KLM
2000	Arkeologisk undersökning utfördes i samband med schaktning för el, jordvärme och VA. Ett hål togs upp i väggen i norra långhusets västra ände. Här blottades en del av den medeltida långhusmuren vilken bestod av gråsten med vissa inslag av kalksten sammanfogade av kalkbruk. Övriga schakt på kyrkogården gav inget av antikvariskt intresse.	KLM
2000	Utvändig ommålning av fönster och dörrar.	SÖKS
2003	Nya radiatorer installerades i sakristian och i samlingsrummet i tornet.	KLM
2004	Jönköpings länsmuseum utförde färgskiktundersökning på äldre bänkinredning som tagits bort från kyrkorummet 2000.	KLM
2004	Vid kyrkans invändiga renovering år 2000 hade den äldre slutna bänkinredningen tagits bort och ersatts av en ny öppen inredning, utan att de gamla bänkdörrarna och skärmarna återmonterats. Efter dom i Regeringsrätten återmonterades bänkdörrar och skärmar år 2004. Bänkdörrarna monterades för att öppnas bakåt i långhuset, detta för att tillmötesgå församlingens önskan att kunna ha bänkdörrarna helt uppställda. Vid återmonteringen krävdes viss anpassning av bänkdörrarna som fick kortas av nedtill där de vid något tidigare tillfälle förhöjts. Även skärmarna fick justeras något samt kompletteras med överliggare. Färgsättning skedde med anpassning till kyrkans senaste renovering 2000 samt med viss inspiration av färgsättningen från 1966. Linoljefärg användes. Konstnären Sven-Bertil Svensson stod bakom färgsättningen. Snickeriarbetet utfördes av Michélsen Möbelsnickeri, Stora Frö och måleriarbetet av Wideqvist Måleri & Färg AB, Mörbylånga.	KLM

II.2 RELATIONS- OCH STATUSBESKRIVNING

II.2.1 Kyrkobyggnaden stomme, exteriör

Förklaring till beteckningar använda i kolumnen för prioritet:

- I Akut
- II Snarast Åtgärd inom tre år
- III Kan anstå Åtgärd avvaktas eller utförs i samband med andra åtgärder

Produkter vid 1978 års utvändiga renovering

Inför den senaste yttre renoveringen av kyrkan 1978 förordades kalkbruk och kalkfärg av Kalmar läns museum och Riksantikvarieämbetet. I den byggnadsbeskrivning som upprättades av Leif Göthberg vid Jerk Alton Arkitektkontor AB angavs också att puts- och lagningsarbeten skulle utföras med kalkbruk, ”typ Ernströms Serponit Kalkbruk alt Stråbrukens Kalkbruk Special.” Cementblandning fick inte förekomma. Tidigare utförda lagningar med cementbruk eller kalkcementbruk skulle huggas bort. Till avfärgning av puts föreskrev Göthberg Serponit KC-färg från Ernström & Co AB. Vad gäller puts till lagningar överensstämmer alltså arkitektkontorets föreskrifter om rent kalkbruk med museets och Riksantikvarieämbetets önskemål. Däremot går uppgifterna isär avseende material till avfärgningen. Det är inte känt om man vid utförandet använde en KC-färg eller en ren kalkfärg, men att döma av senare upprättade handlingar är det troligast att det blev KC-färg.

Kulör vid 2000 års utvändiga ommålning av fönster och dörrar

Fönster och täckmålade dörrar målades om år 2000. De gavs då en röd kulör som vid kontroll 2006 närmast överensstämmer med NCS S 4050-Y80R. Kulörbeteckningen gäller för alla fönster och dörrar som nedan, i kolumnen ”Färg: kulör och material”, uppges vara målade med röd oljefärg.

Långhus, uppfört 1811 (se cd med dokumentationsbilder under flik 15)

Byggnads-del	Konstruktion och material	Färg: kulör och material	Kulturhistorisk kommentar	Brister/skador	Prioritet	Åtgärdat: datum och signatur
Grundläggning	Ej besiktad. Enligt undersökningar utförda i början av 1930-talet var långhusmurarna neddragna till omkring 0,6 m under mark, där de stod på en grund av kalksten. Mellan grundstenarna fanns fyllning av matjord. Grunden gick ner till omkring 1,6 m under mark. Som en åtgärd mot sättningsproblem i kyrkans nordöstra och sydöstra hörn har grunden troligen förstärkts i dessa partier på 1930-talet.	-	Rester av den medeltida kyrkans grundläggning finns under befintligt långhus.	-	-	
Väggstomme	Kalksten	-	Västpartiet mot tornet består till del av den medeltida kyrkans västmur.	I samband med 1931 års ombyggnad uppstod sättnings-skador, framför allt i kyrkans nordöstra och sydöstra hörn. De åtgärder som vidtogs ser ut att ha hjälpt. Inga större sprickor syns idag i dessa lägen.	-	
Sockel	Spritputs. Sockeln bygger ca 1 cm utanför övriga väggytor. Nedanför den spritputsade sockeln, i anslutningen mot mark, följer en slät asfaltbestruken yta.	Grå kalk/KC-färg	Putsades första gången 1811. Kända fasadarbeten även 1832, 1931, 1966 och 1978 (senaste avfärgningen och putsläggningen). Någon hel omputsning har sannolikt inte utförts.	Lite putsbortfall närmast mark. Spricka i putsen på norrsidan, mellan 3:e och 4:e fönstret (räknat från väster). I övrigt endast tunna sprickor.	III III	

Fasad	Spritputs till fasader. Slätputsade fönsteromfattningar, från fasadytan något utskjutande.	Svagt gul kalk/KC- färg (fasader) Vit kalk/KC- färg (omfattn.)	Putsades första gången 1811. Kända fasadarbeten även 1832, 1931, 1966 och 1978 (senaste avfärgningen och putslagningen). Någon hel omputsning har sannolikt inte utförts. Färgsättningen verkar ha varit ljus, i vitt eller brutet vitt så långt tillbaka man vet. Möjligen har de spritputsade och de slätputsade partierna haft något olika nyans med ljusare slätputsade partier.	<p>Generellt: Något vittrad avfärgning och puts.</p> <p>Söder: Putsbortfall närmast sockeln väster om sydportalen. Missfärgning och bortfall av avfärgning högt upp vid sydportalens östra sida. Tunna sprickor vid toppen av samtliga fönsteromfattningar.</p> <p>Öster: Smutsig yta över kortaket. Mindre putsavfall närmats sockeln.</p> <p>Väster: Putsbortfall i sydvästra ytterhörnet, ca 1 m från mark. Tunn spricka vid anslutning till tornet i söder.</p> <p>Norr: Tunna sprickor i fönster- omfattningarnas över- och underkant. Över 2:a och 3:e fönstret (från väster) fortsätter sprickorna uppåt på fasaden.</p>	III III III III III III III	
-------	---	---	---	---	---	--

Takfot	Slätputsad profilerad gesims	Vit kalk/KC-färg	Se fasad. Senast åtgärdad 1978.	<p>Generellt: Något vittrad avfärgning och puts. Tunna sprickor.</p> <p>Smutsad mot söder intill västgaveln, troligen beroende på takavvattningsproblem.</p> <p>Gesimsen som följer takfallet på östra gaveln är smutsig och har ganska stor sprickor. Visst bortfall av puts.</p> <p>Större putsbortfall mot norr, över andra fönstret från väster.</p>	III III III III	
Takstomme	Sadeltak. Takstolar av trä.	-	Takkonstruktion från 1811.	Taket har inte kunnat besiktigas ordentligt från insidan. Fotografier har tagits från inspektionsluckan i långhusets innertak. Besiktning bör utföras.	II	
Taktäckning	Rött enkupigt lertegel, strö- och bärläkt samt underlagspapp på svallbrädor.	-	Enkupigt lertegel sedan långhuset uppfördes 1811, omlagt med nytt enkupigt lertegel från Vittinge 1978.	-	-	
Avtäckningar	Avtäckningar av kopparplåt på takgesimsens avslutningar vid gavlarna mot öster och väster.	-	Plåtdetaljer åtgärdades senast 1978.	-	-	

Tak-luckor	Kvadratisk kopparklädd lucka placerad på norrsidan nära nock intill östra gaveln.	-	Från 1978.	Ej inspekterad. Luckans funktion och skick bör kontrolleras.	II	
Skorsten	Kopparklädd skorsten vid nock intill östra gaveln. Skorsenen kröns av ett kors.	-	Skorstenen kan vara från 1931. På äldre fotografier syns endast ett kaminrör av plåt i detta läge.	Ej inspekterad. Skorstenen bör inspekteras.	II	
Takavvattning	Hängrännor och stuprör av koppar. Stuprören, två mot norr och två mot söder, ansluter vid mark till betongrör.	-	Takavvattning åtgärdades senast 1978.	Avvattningens funktion bör kontrolleras.	II	
Sydportal	Omfattning med pilastrar och halvrund överdel av röd kalksten. Halvrund inskriptionsplatta av grå kalksten.	-	Portalens kalkstensomfattning från 1931, ritad av J. Fred. Olson, tillverkad av Sandviks Sten- och Bildhuggeri. Halvrund inskriptionsplatta samt karmar av kalksten från 1811 med text ”GUDI TILL ÄRO OMBYGGDES DENA KYRKA 1811 UNDER KUN_G CARL XIII:s REGERING DÅ G DELA GRANGE WAR LÄNTETS HÖFDING, M STAGNELIUS STIFTETS BISKOP OCH I PIHLQUIST HÄR HADE HERDEWÅRDEN”	Skadebeskrivning och åtgärdsförslag har upprättats av Prolithos Stenkonsivering AB 2005.	III	
Dörr till sydportal	Inåtgående pardörr av trä. Konstruerad som bräddörr, utvändigt klädd med speglar. Kompletterad med sparkplåt av koppar i underkant. Synlig träkarm. Beslag av svart smide.	Utv. spår av flera olika kulörer på dörrbladen. Röd karm. Inv. lack eller olja	Troligen från 1811. Efter renoveringen 1931 var dörren täckmålad i mörk kulör. Åtminstone sedan 1966 har den varit enbart oljad eller lackad. Ursprunglig/ålderdomlig beslagning.	Uttorkad och vittrad utvändigt yta. Dörren bör målas med täckande linoljefärg i färgsättning utarbetad i samråd med antikvarie.	II	

		på dörrblad och karm.				
Fönster	Långhuset har nio höga rundbågiga fönster- fem mot norr och fyra mot söder. Samtliga fönster är av trä. Inga är öppningsbara. Fönstren består av fyra lufter. De nedre lufterna är avdelade på mitten med en träspröjs. Mellan de övre och nedre lufterna sitter ett horisontellt plåtbleck. Fönstren har invändigt försetts med tonat "antikglas" i blyspröjsar. De invändiga glasen sitter inte i separata innanfönster utan har fästs med hjälp av lister i ytterbågen.	Utv. röd oljefärg. Inv. grå oljefärg.	Fönsteröppningarna fick sin nuvarande storlek 1811. Dagens fönster är från 1931.	Söder: Färgen på fönstrens nedre del något vittrad. Kittet börjar lossna. Trätappar skjuter ut.	II	
Solbänkar	Kopparplåt	-	Tillkom 1931.	-	-	
Trappa	Häll av grå kalksten framför sydportalen.	-	Troligen från 1978, då entrén handikappanpassades.	-		

Kor, uppfört 1811 (se cd med dokumentationsbilder under flik 15)

Byggnads-del	Konstruktion och material	Färg: kulör och material	Kulturhistorisk kommentar	Brister/skador	Prioritet	Åtgärdat: datum och signatur
Grundläggning	Ej besiktad. Sannolikt är korets grund utförd på samma sätt som långhusets grund, se ovan.	-	-	-	-	
Väggstomme	Kalksten i ursprungliga delar. 1931 års förhöjning är troligen utförd med tegel.	-	Väggar förhöjda 1931.	-	-	
Sockel	Spritputs. Sockeln bygger ut något utanför övriga väggytor. Skillnaden är dock mindre tydlig än på långhuset. Nedanför den spritputsade sockeln, i anslutningen mot mark, följer en slät asfaltbestruken yta.	Grå kalk/KC-färg mot söder, tät grå färg mot norr och öster.	Putsades första gången 1811. Kända fasadarbeten även 1832, 1931, 1966 och 1978 (senaste avfärgningen och putsläggningen). Någon hel omputsning har sannolikt inte utförts.	Den täta färgen mot n och ö bör ersättas av en kalk- eller KC-färg, beroende på underlag. Mot söder släpper det yttersta putsskiktet. Putsavfall närmast mark mot öster.	III III III	
Fasad	Spritputs till fasader. Slätputsade fönsteromfattningar, från fasadytan något utskjutande.	Svagt gul kalk/KC-färg (fasader) Vit kalk/KC-färg (omfattn.)	Putsades första gången 1811. Kända fasadarbeten även 1832, 1931, 1966 och 1978 (senaste avfärgningen och omputsning har sannolikt inte utförts.	Generellt något vittrad avfärgning och puts. Stora skiftningar i kulör på bättringsmålade ytor mot öster. Övre delen av östfasaden är smutsig. Putsskador intill sockeln mot söder. Tunna sprickor i fönsteromfattningen mot söder. Vittrad avfärgning på omfattningen till det högt sittande lunettfönstret mot öster.	III III III III III III	

Takfot	Slätputsad profilerad gesims	Vit kalk/KC-färg	Se fasad. Senast åtgärdad 1978.	Generellt något vittrad avfärgning och puts. Gesimsen mot öster smutsig, med små sprickor närmast plåtavtäckning.	III III	
Takstomme	Sadeltak. Takstolar av trä.	-	Konstruktion från 1931 då byggnadsdelen höjdes.	Taket har inte besiktigats från insidan. Besiktning bör utföras. Hur kan man komma in i vindsutrymmet?	II	
Taktäckning	Rött enkupigt lertegel, strö- och bärläkt samt underlagspapp på svallbrädor.	-	Enkupigt lertegel sedan koret (då sakristia) uppfördes 1811, omlagt senast 1978 med nytt enkupigt lertegel från Vittinge.	-	-	
Avtäckningar	Ståndskivor av koppar vid anslutning mot långhus. Hängskivor av koppar vid gavel.	-	Plåt detaljer åtgärdades senast 1978.	-	-	
Takavvattning	Hängrännor och stuprör av koppar. Stupröret, ett mot söder, ansluter vid mark till betongrör.	-	Takavvattning åtgärdades senast 1978.	Avvattningens funktion bör kontrolleras.	II	
Fönster	Ett högt rundbågigt fönster mot söder. Utförande lika långhusets fönster, se ovan.	Inv. grå oljefärg.	Dagens fönster är från 1931, då fönsteröppningen också fick sin nuvarande storlek. Tidigare var öppningen mindre.	Färgen på fönstrens nedre del något vittrad. Kittet börjar lossna. Trätappar skjuter ut.	II	
	Halvrunt fast fönster av trä, med träspröjsar. Enkelt glas.	Utv. röd oljefärg.	Fönstret är troligen från 1931, då väggen förhöjdes.	Fönstret har inte besiktigats på nära håll. Inga allvarligare skador syns från marken.	-	
Solbänkar	Kopparplåt	-	Från 1931.	-	-	

Sakristia, uppförd 1931 (se cd med dokumentationsbilder under flik 15)

Mer detaljerad information om sakristians ursprungliga utförande finns i arkitekten J. Fred. Olsons arbetsbeskrivning från 1929.

Byggnads-del	Konstruktion och material	Färg: kulör och material	Kulturhistorisk kommentar	Brister/skador	Prioritet	Åtgärdat: datum och signatur
Grundläggning	Ej besiktad. Grund och källarmurar skulle enligt arbetsbeskrivning från 1929 muras av kalksten i cementblandat kalkbruk.	-	-	-	-	
Väggstomme	Tegel, enligt arbetsbeskrivning från 1929 och handlingar från 1977. Källarmurarna är sannolikt murade av kalksten, se Grundläggning.	-	-	-	-	
Sockel	Spritputs. Sockeln bygger ca 1 cm utanför övriga väggytor. Nedanför den spritputsade sockeln, i anslutningen mot mark, följer en slät asfaltbestruken yta.	Grå kalk/KC-färg mot väster, tät grå färg mot norr och öster	Putsades och avfärgades 1931 med putslagningar och avfärgning 1966 och senast 1978).	Den täta färgen mot n och ö bör ersättas av en kalk- eller KC-färg, beroende på underlag.	III	
Fasad	Spritputs till fasader. Slätputsade fönster- och dörrömfattningar, från fasadytan något utskjutande. Öppningar till lågt sittande källarfönster mot väster och öster och till källardörren mot öster saknar ömfattningar.	Svagt gul kalk/KC-färg (fasader) Vit kalk/KC-färg (ömfattn.)	Putsades och avfärgades 1931 med senare putslagningar och avfärgning 1966 och senast 1978.	Generellt något vittrad avfärgning och puts.	III	

Takfot	Slätputsad profilerad gesims	Vit kalk/KC-färg	Senast åtgärdad 1978.	Generellt något vittrad avfärgning och puts. Gesimsen mot norr har små sprickor närmast plåtavtäckningen.	III III	
Takstomme	Sadeltak. Takstolar av trä.	-	-	-	-	
Taktäckning	Rött enkupigt lertegel, strö- och bärläkt samt underlagspapp på svallbrädor.	-	Omlagt 1978 med nytt enkupigt lertegel från Vittinge.	-	-	
Avtäckningar	Ståndskivor av koppar vid anslutning mot kor. Hängskivor av koppar vid gavel.	-	Plåt detaljer åtgärdades senast 1978.	-	-	
Takavvattning	Hängrännor och stuprör av koppar. Stupröret, ett mot norr på sakristians östra sida, ansluter vid mark till betongrör. På sakristians västra sida leds vattnet till långhusets stuprör.	-	Takavvattning åtgärdades senast 1978.	Avvattningens funktion bör kontrolleras.	II	
Dörr till sakristia	Modernt konstruerad dörr, utvändigt klädd med snedställd panel, invändigt stående panel. Liten kvadratisk tvärställd glasruta. Utvändigt klädd med sparkplåt av koppar i underkant.	Utvändigt röd oljefärg. Invändigt grågrön lasyr	-	-	-	
Dörr till källare	Modernt konstruerad dörr, utvändigt klädd med stående panel.	Utvändigt röd oljefärg.	-	Färgen släpper från gångjärnen.	III	

Fönster	Utåtgående kopplat tvåluftsträfönster med rundbågig överdel, placerat mot öster. Blyspröjsar och tonat ”antikglas” i inre bågarna.	Utvändigt röd oljefärg. Invändigt ljussturkos oljefärg.	1931	-	-	
	Källarfönster på östra fasaden, placerat centriskt under bottenvåningens fönster. Utåtgående, överkanthängt, enlufts enkelt träfönster, indelat i två rutor med en vertikal träspröjs.	Utvändigt röd oljefärg. Invändigt vitt.	1931	Färgen är vittrad på nedre delen av fönstret.	II	
	Källarfönster på östra fasaden, placerat norr om ovan beskrivna källarfönster. Inåtgående, underkanthängt, kopplat enlufts fönster av trä.	Utvändigt röd oljefärg. Invändigt vitt.	1966	-		
	Högt placerat fönster mot norr. Halvrunt fast fönster av trä, med träspröjsar. Enkelt glas.	Utv. röd oljefärg. Invändigt vit oljefärg.	1931	-		
	Litet kvadratisk fönster mot norr, till källartrappa. Inåtgående, kopplat enlufts fönster av trä.	Utvändigt röd oljefärg. Invändigt vitt.	1966	-	-	

	Källarfönster på västra fasaden. Utåtgående, överkanthängt, enlufts enkelt träfönster, indelat i fyra rutor med träspröjsar.	Utvändigt röd oljefärg. Invändigt vitt.	1931	En glasruta är trasig.	II	
Solbänkar	Kopparplåt	-	Från 1931 resp. 1966	-	-	
Trappa	Trappa vid sakristians entré från norr. Gjuten i betong, med trappplan och steg av kalksten. Även kalksten som skydd intill fasad. Sidor mot norr och öster putsade och avfärgade lika väggsöckel.	Tät grå färg mot norr och öster.	1931	Det yttersta putsskiktet trappans sidor mot norr och öster släpper. Putsas om.	III	
Trapp-räcke	Trappan på sakristians norrsida har ett räcke av smide.	Svart	1931	Räckets ståndare är något rostiga närmast trappplanet. Målas om.	II	

Torn, medeltida ursprung (utom lanternin) (se cd med dokumentationsbilder under flik 15)

Byggnadsdel	Konstruktion och material	Färg: kulör och material	Kulturhistorisk kommentar	Brister/skador	Prioritet	Åtgärdat: datum och signatur
Grundläggning	Ej besiktad.	-	Omkring 1200	-	-	
Väggstomme	Skalmur av kalksten, utom i murens översta del som är av tegel.		Uppförd omkring 1200. I murverket finns säkerligen spår efter tidigare öppningar vilka kan framkomma vid kommande fasadarbeten. En kvadratisk hålighet finns nertill i den södra fasaden. Murarna förhöjdes 1872.	-	-	
Sockel	Mot söder och norr finns en svagt markerad sockel i spritputs. Nedanför den spritputsade sockeln, i anslutningen mot mark, följer en slät asfaltbestruken yta. Där marknivån är lägst i väster och norr blottas delar av en sockel/grund av kalksten, som skjuter ut ca 15 cm från vägglivet.	Svagt gul kalk/KC-färg, lika fasad.	Senast putslagad och avfärgad 1978. För mer information se nedan under Fasad.	Generellt något vittrad avfärgning och puts. Putsilagningar utförda i flera omgångar på en yta nära mark mot söder. Utred varför skadorna uppstått.	III II	
Fasad	Spritputs	Svagt gul kalk/KC-färg	Kan ha putsats första gången 1738 (enl Boström). Putsarbeten har sedan utförts 1811, 1832, 1931, 1966 och 1978 (senaste avfärgningen och putsilagningen). Någon hel omputsning har sannolikt inte	Generellt något vittrad avfärgning och puts. Ytor med bortfall av avfärgning och ytlig puts högt upp på fasader mot söder, öster och väster. Tornets väggar buktar ut i	III III	

			utförts och därför heller ingen murverksdokumentation.	tydliga horisontella band, troligen spår efter bomlag vid putsning. Smuts lägger sig på utbuktningarna, framför allt på norrsidan.	III	
Takfot	Slätputsad profilerad gesims	Vit kalk/KC-färg	Sannolikt från 1872.	Generellt något vittrad avfärgning och puts. Smutsig i underkant. Sprickor i sydvästra och sydöstra hörnet.	III III III	
Takstomme	Tälttak. Konstruktion av trä.	-	Stora delar sannolikt från 1872.		-	
Taktäckning	Kopparplåt på papp och svallbrädor.	-	Av kopparplåt sedan 1872, senast omlagd med ny kopparplåt 1984. Samma år byttes även svallbrädorna.	-	-	
Takavvattning	Hängrännor och stuprör av koppar. Stuprören, ett mot norr och ett mot söder, ansluter vid mark till rör av plast.	-	Takavvattning åtgärdades senast 1978.	Nedersta delen av stupröret mot söder är trasigt. Avvattningens funktion bör kontrolleras.	II	
Västportal	Röd och grå kalksten.	-	Medeltida, men sannolikt flyttad från långhusets södra långsida till nuvarande placering år 1811. Portalen har då justerats för att passa en ingång med andra mått. Det norra partiet av omfattningen har kompletterats under 1900-talet. På posterna vilar ett tympanon prytt med en stor 16-bladig blomma i låg relief. Stilistiskt har portalen daterats	Skadebeskrivning och åtgärdsförslag har upprättats av Prolithos Stenkonservering AB 2005.	III	

			till 1200-talets förra hälft. Rosen brukar tolkas som en dold gudssymbol.			
Port mot väster	Inåtgående högerhängd bräddörr. Invändig ursprunglig konstruktion av stående grova ekbrädor. Ursprungliga gångjärn svartmålat smide. Ålderdomligt lås av trä och smide. Utvändigt klädd med ny stående panel. Sparkplåt av koppar i underkant.	Utv. röd oljefärg. Invändigt Inv. lack eller olja.	Invändiga delar från 1872 eller äldre. Spår av äldre färgsättning. Utvändiga panelen troligen från 1966.	-	-	
Fönster	Tornet har 7 höga halvrunda fönster av trä, 2 mot norr, 2 mot söder, 2 mot väster och 1 mot öster. Fönstren är indelade med träspröjsar i smårutor. De högt sittande fönstren (4 st) är något högre (18 rutor) än de som sitter längre ner (15 rutor). Samtliga fönster är fasta, men kan lossas och tas bort inåt. De båda fönster som vetter till det inredda tornrummet har kompletterats med isolerruta i fast monterad innerbåge.	Utvändigt röd oljefärg. Invändigt ljusgrå respektive ljus turkos oljefärg. (Ljust turkos till fönster i inrett tornrum.)	Fönstren fick sin nuvarande placering och form 1872. Fönstren ser dock modernare ut, troligen är de från 1931.	Fönstren har inte besiktigats på nära håll. Inga allvarigare skador syns från marken. Fönstren mot söder har troligen samma underhållsbehov som långhusets fönster i samma väderstreck, se ovan.	II	
	Halvrunt fast fönster av trä, med träspröjsar. Enkelt glas.	Utvändigt röd oljefärg. Invändigt ljus turkos oljefärg	Fönsteröppningen ovan portalen upptogs 1765. Fönstret ser dock modernare ut, troligen är det från 1931.	-	-	

Solbänkar	Kalksten	-	Troligen från 1872.	-	-	
Trappa	Trappa av kalksten. Tre steghöjder.	-	Tillkom 1966.	-	-	
Trapp-räcke	Korta handledare av plattstål, ett på var sida om entrén, infästa i väggen.	Svart	Troligen från 1966.	-	-	

Lanternin, uppförd 1872 (se cd med dokumentationsbilder under flik 15)

Byggnads-del	Konstruktion och material	Färg: kulör och material	Kulturhistorisk kommentar	Brister/skador	Prioritet	Åtgärdat: datum och signatur
Vägg-stomme	Träkonstruktion. 8-kantig form.	-	Från 1872, men kompletterad vid senare renoveringstillfällen.	-	-	
Fasad	Kopparplåt på gammal panel, troligen med mellanliggande skikt av takpapp.	-	Lanterninväggarna kopparkläddes 1931, efter att tidigare ha varit målat trä. Nuvarande kopparplåt från 1984.	-	-	
Takfot	Profilerad kopparklädd gesims	-	-	-	-	
Tak-stomme	Träkonstruktion. 8-kantig form.	-	Den bärande konstruktionen mestadels från 1872.	-	-	
Taktäck-ning	Kopparplåt på papp och svallbrädor.	-	Av kopparplåt sedan 1872, senast omlagd med ny kopparplåt 1984. Samma år byttes även svallbrädorna.	-	-	
Takspira	Förgyllt kors, utfört av plåt, eventuellt med stomme av trä. Ej besiktigat.	Förgyll-ning	Korset är troligen ursprungligt från 1872. Förgyllningen förnyades senast 1984.	-	-	
Taklucka	Kopparklädd taklucka mot öster.	-	Från 1984.	-	-	
Luckor i	Fyra inåtgående luckor,	-	Kopparklädda sedan 1872,	-	-	

väggar	invändigt klädda med plywood, utvändigt med kopparplåt. Fyra fasta luckor.		klädd med ny kopparplåt senast 1984.			
Fönster	Halvrunt fast fönster av trä, med träspröjsar. Enkelt glas.	Vit oljefärg	Lunettfönstret är ursprungligt från 1872.	Fönstret har besiktigats från marken. Färgen ser vittrad ut.	II	

II.2.2 Kyrkobyggnaden interiör

Fönster och dörrar i ytterväggar redovisas under II.2.1 Kyrkobyggnaden stomme, exteriör. Innerdörrar beskrivs under det rum som dörren öppnas åt.

Fast inredning i kyrkorum, kor, och på läktare beskrivs dels under II.2.4, dels i den bifogade rapporten ”Inventeringsprotokoll för Mörbylånga kyrka daterad 20002-05-08 och utförd av konservator Eva Järnerot vid Jönköpings länsmuseum. Fast inredning i övriga utrymmen redovisas nedan. Lösa inventarier redovisas dels under II 2:5, dels i den ovan nämnda rapporten från Jönköpings länsmuseum.

Uppgifter avseende konstruktion och material för i samband med 1999-2000 års arbeten nyuppförda eller förändrade byggnadsdelar har sammanställts med hjälp av Alton Arkitekter AB:s byggnadsbeskrivning, rumsbeskrivning och ritningar upprättade 1999-10-31.

I nedanstående kolumn ”Färg: kulör och material” anges endast kulör enligt okulär besiktning. Ett förslag till färgsättning upprättades 2000-02-01 av Sven-Bertil Svensson. Då många ytor är lasyrmålade och färgerna är brutna på plats avviker troligen kulörerna från de i förslaget angivna NCS-koderna. För uppgifter om färgmaterial hänvisas till ovan nämnda handlingar av Alton Arkitekter AB. Enligt byggnadsbeskrivningen skulle golv av trä slipas, lutbehandlas och oljas. Befintliga putsade och kalkavfärgade ytor skulle avfärgas med Gotlandskalk. Många ytor har lasyrmålats. Enligt beskrivningen skulle lasyrmålningen i de flesta fall utföras med oljetempera. Vissa nya delar, bland annat den nya bänkinredningen, skulle laseras med äggoljetempera. Fönster tillsammans med befintliga socklar, dörrfoder och taklister skulle täckmålas med linoljefärg.

Beteckningar på rum överensstämmer till stora delar med den som användes vid 1999-2000 års renovering.

Förklaring till beteckningar använda i kolumnen för prioritet:

I	Akut	
II	Snarast	Åtgärd inom tre år
III	Kan anstå	Åtgärd avvaktas eller utförs i samband med andra åtgärder

Källartrappa 001 (se cd med dokumentationsbilder under flik 15)

Byggnadsdel	Konstruktion och material	Färg: kulör och material	Kulturhistorisk kommentar	Brister/skador	Prioritet	Åtgärdat: datum och signatur
Vilplan och trappsteg	Målad betong	Ljust grå	Trappa från 1966. Senast ommålad 2000.	-	-	
Sockel	Målad betong	Ljust grå	Senast ommålad 2000.	-	-	
Vägg	Målad puts	Vit tät färg, troligen latex	Senast ommålad 2000.	Mögelangripen yta på yttervägg. Visst bortfall av färg.	III	
Tak	Målad puts	Vit tät färg, troligen latex	Senast ommålat 2000.	-	-	
Dörr	Högerhängd slät trädörr till WC	Ljust grå	Dörr från 1966. Senast ommålad 2000.		-	

WC 002 (se cd med dokumentationsbilder under flik 15)

Byggnadsdel	Konstruktion och material	Färg: kulör och material	Kulturhistorisk kommentar	Brister/skador	Prioritet	Åtgärdat: datum och signatur
Golv	Kvadratiska klinkerplattor	Röda	Från 1966	-	-	
Sockel	Klinkerplattor med hålkäl	Röda	Från 1966	-	-	
Vägg	Målad puts	Vit tät färg, troligen latex	Senast ommålad 2000.	Mögelangripen yta nära golv på ytterväggar.	III	
Tak	Målad puts	Vit tät färg, troligen latex	Senast ommålat 2000.	-	-	
Fast inredning	Toalettstol och handfat med tillhörande standardutrustning	-	-	-	-	

Pannrum 003 (se cd med dokumentationsbilder under flik 15)

Byggnads-del	Konstruktion och material	Färg: kulör och material	Kulturhistorisk kommentar	Brister/skador	Prioritet	Åtgärdat: datum och signatur
Golv	Målad betong	Grå	Senast ommålad 2000.	Smutsigt, delvis mögelangripet, även bortfall av färg.	III	
Sockel	Målad betong	Grå	Senast ommålad 2000.	Smutsigt, delvis mögelangripet, även bortfall av färg.	III	
Vägg	Målad puts	Vit tät färg, troligen latex	Senast ommålad 2000.	Mögelangripna ytor nära golv.	III	
Tak	Målad puts	Vit tät färg, troligen latex	Senast ommålad 2000.	-	-	
Dörr	Högerhängd slät trädörr	Grå	-	-	-	

Foaljé 101, utrymme mellan ytterdörr och insida mur (se cd med dokumentationsbilder under flik 15)

Byggnads-del	Konstruktion och material	Färg: kulör och material	Kulturhistorisk kommentar	Brister/skador	Prioritet	Åtgärdat: datum och signatur
Golv	Kalksten	-	Från 1966	-	-	
Sockel	-	-	-	-	-	
Vägg	Avfärgad puts på kalkstensvägg/muröppning. Obehandlad kalksten mot väster.	Vit kalkfärg	Håltagningen för ingången gjord i medeltida murverk. Kalkstenen tillhör den medeltida portalen, men är troligen senare kompletterad.	-	-	
Tak	Avfärgad puts på kalkstensvalv	Vit kalkfärg	Medeltida murverk.	-	-	

Vindfång 102 (se cd med dokumentationsbilder under flik 15)

Byggnadsdel	Konstruktion och material	Färg: kulör och material	Kulturhistorisk kommentar	Brister/skador	Prioritet	Åtgärdat: datum och signatur
Golv	Kalksten		Från 1966.	-	-	
Sockel	-	-	-	-	-	
Vägg	Stående slätspontad panel	Vit lasyr	Från 2000.	-	-	
Taklist	Trä	Grön lasyr	Från 2000.	-	-	
Tak	Slätspontad panel	Svagt blå lasyr	Från 2000.	-	-	
Dörr	Glasad pardörr av trä. Spegeldörrar med två speglar, där den övre spegeln är glasad, indelad i fyra rutor med träspröjsar. Tonat råglas.	Vit ram, orange spegel, blå karm, grön anslagslist. Samtliga ytor laserade	Från 2000.	-	-	

Vapenhus 103 (se cd med dokumentationsbilder under flik 15)

Byggnadsdel	Konstruktion och material	Färg: kulör och material	Kulturhistorisk kommentar	Brister/skador	Prioritet	Åtgärdat: datum och signatur
Golv	Kalksten	-	Kalkstensgolv från 1966, två infällda gravhällar, en i sydost och en i nordost. Golvet har vid något tillfälle höjts med ungefär 50-60 cm.	-	-	
Sockel	-	-	-	-	-	

Vägg	Avfärgad puts på kalkstensvägg.	Vit kalkfärg	Putsytan är inte lika slät som i kyrkans långhus. Murens ojämna struktur framträder. Mot öster finns ett rundbågigt valv i muren. Valvet sträcker sig från norra till södra muren. Muren mellan tornet och långhuset består av tre skikt, 1) tornvalvets ca 50 cm tjocka sköldmur, 2) delar av det medeltida långhusets västgavel samt 3) igensättning med dörröppning från 1811 av den tidigare breddade tornbågen.	-	-	
	Väggar av stående slätspontad panel till vindfång. Profilerade hörnstolpar.	Vit lasyr till panel, grön lasyr till hörnstolpar	Från 2000	-	-	
Taklist	Profilrad gesims av trä på vindfånget. Ingen taklist i övrigt.	Grön och blå lasyr	Från 2000	-	-	
Tak	Avfärgad puts på kalkstensvalv	Vit kalkfärg	Tre hål för klocklinor i takvalvet som har samma ojämns struktur som väggarna.	-	-	
Dörr	Högerhängd glasad dörr av trä. Stor glasad yta, indelad i 12 rutor med träspröjsar. Tonat råglas. Dörrens överdel välvd, anpassad till muröppning.	Grön lasyr	Från 2000	-	-	

Trappa	Kalkstenstrappa med fyra steghöjder mot öster upp till 105 Passage. Total höjd ca 65 cm.	-	Från 1966.	-	-	
Trapp-räcke	Räcke av stål vid norra sidan om trappan till 105 Passage. Handledare av plattstål.	Blå	-	-	-	
Fast inredning	Murade och putsade fasta bänkar längs de murade väggarna mot alla väderstreck. Översidan klädd med brädor.	Vit kalkfärg på puts, orange lasyr till trä på .	Väggfasta bänkar är av okänd ålder.	-	-	
	Kapphängare på båda sidor om vindfånget.	Vit lasyr	-	-	-	
	Fast monterade järnstänger för upphängning av tavlor mm vid norra och södra muren.	Svart	-	-	-	

Passage 104 (se cd med dokumentationsbilder under flik 15)

Byggnads-del	Konstruktion och material	Färg: kulör och material	Kulturhistorisk kommentar	Brister/skador	Prioritet	Åtgärdat: datum och signatur
Golv	Ojämn yta av bruk från olika tider. Omålat.	-	Hela vapenhusets golvnivå var tidigare lägre.	-	-	
Sockel	-	-	-	-	-	
Vägg	Avfärgad puts på kalkstensvägg.	Vit kalkfärg	Öppning och trappa inne i det medeltida murverket.	-	-	
Tak	Horisontellt tak av tre stora kalkstensskivor	-	-	-	-	
Dörr	Vänsterhängd trädörr, klädd	Lackad	Från 2000	-	-	

	med stående panel.	eller oljad				
Trappa	Trappa av kalksten upp till 202 Tornrum i södra muren. Kraftigt varierande steghöjder. Handledare av grovt rep mellan smidesbeslag infästa i väggen.	-	Inne från trappan kan delar tornets murverk studeras. En liten kvadratisk ljusglugg fanns tidigare i ytterväggen, men har på senare år satts igen. Gluggen syns exteriört.	-	-	
	Kalkstenstrappan i södra muren (Passage 104) börjar ca 50 cm under vapenhusets golvnivå. Den lägre nivån nås via en kort trappa av trä. Tre steghöjder.	-	”Trätrappan” är ett tillägg från 2000.	-	-	

Passage 105 (läktarunderbyggnad) (se cd med dokumentationsbilder under flik 15)

Byggnadsdel	Konstruktion och material	Färg: kulör och material	Kulturhistorisk kommentar	Brister/skador	Prioritet	Åtgärdat: datum och signatur
Golv	Kalksten		Till delar kan golvet vara från 1931, i så fall kompletterat 2000.	-	-	
Sockel	Trä	Grön lasyr	Från 2000.	-	-	
Vägg	Nya väggar av stående panel mot norr och söder	Vit lasyr	Från 2000.	-	-	
	Ny vägg av slätt trä mot öster över glasparti	Grön lasyr	Från 2000.	-	-	
	Mot väster avfärgad puts på kalkstensvägg.	Svagt gul kalkfärg	-	-	-	
Taklist	Hålkälslist av trä mot de nya träväggarna	Blå lasyr	Från 2000.	-	-	
Tak	Horisontellt brädtak av grova bräder	Blå lasyr	Brädtak från 1811, målning från 2000.	-	-	

Glasparti	Glasparti av trä mellan Passage 105 och Långhus 109, 113. I mitten en glasad pardörr. Spegeldörrar med två speglar, där den övre spegeln är glasad, indelad i fyra rutor med träspröjsar. Fasta sidopartier med glas i övre delen. Glasöppningen indelad med träspröjs och blyspröjs. Tonat glas i både dörr och fasta sidopartier.	Vit ram, orange spegel, blå karm, grön anslagslist. Samtliga ytor laserade. Mot långhus guldkanter på karmen	Från 2000	-	-	
Dörr	Spegeldörr av trä till HWC 106. Högerhängd, tät, indelad i fyra spegelfält.	Vit ram, orange speglar, grön karm och foder. Samtliga ytor laserade.	Från 2000	-	-	
Trappa	Trätrappa upp till Läktare 201. Steg och vangstycken av furu. Utförande enligt ritn. A2:4 av Alton Arkitekter AB.	Lutbe-handlad och oljad	Från 2000	Smutsiga steg	II	
Övrigt	Fyra kolonner av trä till läktare.	Ljust brun/grå kalkstensimitation på kolonner, guld på kapital	Kolonner troligen från 1811. Någon eller några av dem kan ha bytts ut eller kompletterats senare. Målning från 2000.	-	-	

HWC 106 (läktarunderbyggnad) (se cd med dokumentationsbilder under flik 15)

Byggnadsdel	Konstruktion och material	Färg: kulör och material	Kulturhistorisk kommentar	Brister/skador	Prioritet	Åtgärdat: datum och signatur
Golv	Kalksten	-	Helt eller delvis ny kalkstensbeläggning från 2000.	-	-	
Sockel	Trä	Grön lasyr	Från 2000	-	-	
Vägg	Nya skivklädda väggar mot norr, söder och väster. Kakelbeklädnad vid handfat.	Svagt gul modern färgtyp, ev latex	Från 2000	-	-	
	Mot väster puts på kalkstensvägg.	Svagt gul modern färgtyp, ev latex	Mur mot tornet.	-	-	
Taklist	Hålkälslist av trä mot de nya träväggarna	Grön lasyr	Från 2000	-	-	
Tak	Horisontellt brädtak av grova bräder	Grön lasyr	Brädtak från 1811, målning från 2000.	-	-	
Fast inredning	Inredning enligt bilaga 10 till byggnadsbeskrivning från 1999-10-31					

Pentry 107 (läktarunderbyggnad) (se cd med dokumentationsbilder under flik 15)

Byggnadsdel	Konstruktion och material	Färg: kulör och material	Kulturhistorisk kommentar	Brister/skador	Prioritet	Åtgärdat: datum och signatur
Golv	Kalksten	-	Helt eller delvis ny kalkstensbeläggning från 2000.	-	-	
Sockel	Trä	Grön lasyr	Från 2000	-	-	
Vägg	Nya skivklädda väggar mot Långhus, Passage och HWC. Kakelbeklädnad vid diskbänkar.	Svagt gul modern färgtyp, ev latex	Från 2000	-	-	
	Mot väster puts på kalkstensvägg.	Svagt gul, delvis kalkfärg, delvis modern färgtyp, ev latex	Mur mot tornet.	-	-	
Taklist	Hålkälslist av trä mot de nya väggarna	Grön lasyr	Från 2000	-	-	
Tak	Horisontellt brädtak av grova bräder	Vit lasyr	Brädtak från 1811, målning från 2000	-	-	
Dörr	Högerhängd, glasad dörr av trä. Indelad med två stående speglar i nedre delen och fyra glasrutor i övre delen. Träspröjs. Tonat råglas.	Vit ram, orange speglar, grön karm och foder. Samtliga ytor laserade.	Från 2000	-	-	

Fast inredning	Inredning för pentry, städ och förvaring enligt ritning A3:4 upprättad av Alton Arkitekter AB.	-	Från 2000	-	-	
Övrigt	Varmvattenberedare i högskåp mot öster. Elcentral infälld i innervägg mot söder.	-	Från 2000	-	-	

Samlingsrum 108 (läktarunderbyggnad) (se cd med dokumentationsbilder under flik 15)

Byggnadsdel	Konstruktion och material	Färg: kulör och material	Kulturhistorisk kommentar	Brister/skador	Prioritet	Åtgärdat: datum och signatur
Golv	Brädgolv	Lutbehandlat och oljat	Från 2000	-	-	
Sockel	Trä	Grön lasyr	Från 2000	-	-	
Vägg	Nya väggar av stående panel mot Långhus, Passage och trappa	Vit lasyr	Från 2000	-	-	
	Mot väster och söder puts på kalkstensvägg.	Svagt gul, delvis kalkfärg, delvis modern färgtyp, ev latex.	Mur mot tornet respektive gamla långhusväggen.	-	-	
Taklist	Hålkälslist av trä mot de nya väggarna	Grön lasyr	Från 2000	-	-	
Tak	Horisontellt brädtak av grova	Grön lasyr	Brädtak från 1811, målning från	-	-	

	bräder		2000			
Dörr	Vänsterhängd, glasad dörr av trä. Indelad med två stående speglar i nedre delen och fyra glasrutor i övre delen. Träspröjs. Tonat råglas.	Vit ram, orange speglar, grön karm och foder. Samtliga ytor laserade.	Från 2000	-	-	
Fast inredning	Hyllplan av trä för utställning av böcker mot sida av trappinklädnad.	Vit lasyr	Från 2000	-	-	
Övrigt	Lucka av stående panel till lågt utrymme under trappa till Läktare 201.	Vit lasyr	Från 2000	-	-	

Långhus (motsvarande Kyrkorum 109 och Kor 113 i rumsbeskrivning från 2000) (se cd med dokumentationsbilder under flik 15)

Byggnads-del	Konstruktion och material	Färg: kulör och material	Kulturhistorisk kommentar	Brister/skador	Prioritet	Åtgärdat: datum och signatur
Golv	Kalkstensplattor ca 44,5 x 44,5 cm (1½ fot x 1½ fot)	-	Slipat kalkstengolv från 1931 i mittgång. Nytt kalkstengolv under bänkkvarteren från 2000	-	-	
Sockel	Ca 30 cm hög installationssockel av trä vid långhusets främre del, där det inte finns fast bänkinredning.	Vit och grön lasyr.	Från 2000	-	-	
	Träsockel mot vägg till läktarunderbyggnad	Grön lasyr	Från 2000	-	-	
Radiator-inklädnad	Ca 85 cm hög inklädnad i trä framför radiatorer mot norr och	Grön och vit lasyr	Från 2000	-	-	

	söder					
Vägg	Avfärgad puts på kalkstensvägg. Långhusets puts har en jämnare yta än vapenhuset.	Bruten vit kalkfärg	Avfärgning har utförts 1811, 1890, 1931, 1951, 1966 och 2000.	-	-	
	Nya väggar av stående panel mot läktarunderbyggnad.	Vit lasyr	Från 2000	-	-	
Taklist	Profilerad gesims av trä	Marmorering i bruna och grå toner	Från 1811 med målningsskikt från 2000.	-	-	
	Hålkälslist av trä mot de nya väggarna till läktarunderbyggnad	Grön lasyr	Från 2000	-	-	
Tak	Tunnvälvt brädtak.	Ljusblå lasyr	Ny brädbeklädnad utanpå den gamla 1966 (sågade brädor). Senast målat 2000.	-	-	
	Under läktare: horisontellt brädtak av grova bräder	Vit lasyr	Brädtak från 1811, utökat mot öster 1931, målning från 2000	-	-	
Dörrar	Pardörr av trä till vindfång i söder. Höga spegeldörrar indelade i fem fält per dörrblad. Vindfångets sida mot långhuset beskrivs nedan, under övrigt.	Ljusgrå lasyr till ramverk, rosa lasyr till spegelfält, gulfärgade lister omkring speglar.	Dörrblad och vindfång från 1931, färgsättning från 2000.	-	-	

Lucka	Lucka till kyrkvinden i det välvda takets högsta del intill långhusets gavel mot väster. Utförd av panel lika innertak.	Ljusblå lasyr.	-	-	-	
Fast inredning	Se II.2.4 Kyrkobyggnaden fast inredning.			-	-	
Övrigt	Vindfång av trä, klassicistiskt utformat med pilastrar vid sidorna och ett triangelformat krön (fronton). Vindfångets insida beskrivs nedan.	Ljusgrå lasyr med guld-färgade detaljer	Från 1931.	-	-	
	Sex kolonner av trä under läktare varav fyra under mittpartiet och en i varje ände åt norr respektive söder.	Imiterad kalksten, mörkt grå sockel, röd bas, ljust bruna/grå kolonner, guld på kapital	Två av kolonnerna under läktarens mittparti bör vara ursprungliga liksom de som är placerade längst i norr respektive söder. Två av kolonnerna under läktarens mittparti bör vara från 1931 då läktaren byggdes ut. Målning från 2000.	-	-	

Vindfång 111 (se cd med dokumentationsbilder under flik 15)

Byggnads-del	Konstruktion och material	Färg: kulör och material	Kulturhistorisk kommentar	Brister/skador	Prioritet	Åtgärdat: datum och signatur
Golv	Kalksten, täckt med gummimatta	-	Från 1931	-	-	
Sockel	Oprofilerad träsockel	Grön lasyr	Från 1931	-	-	
Vägg	Avfärgad puts på kalkstensvägg.	Bruten vit kalkfärg	Från 1931	Visst bortfall av färg i nischväggarnas nedre del.	III	
Tak	Bräddtak av lockpanel	Grått	Från 1931	-	-	

Kor (motsvarande Högkor 114 i rumsbeskrivning från 2000) (se cd med dokumentationsbilder under flik 15)

Byggnadsdel	Konstruktion och material	Färg: kulör och material	Kulturhistorisk kommentar	Brister/skador	Prioritet	Åtgärdat: datum och signatur
Golv	Kalkstensplattor lika långhus.	-	Kalkstengolv från 1931 med tre inlagda gravhällar. Golvet omdisponerades delvis då nytt altare byggdes 2000. Då flyttades en häll från korets centrum till dess nordöstra hörn.	-	-	
Sockel	Kalksten	-	Från 1931.	-	-	
Vägg	Avfärgad puts på kalkstens- och tegelvägg. Samma jämna yta som långhuset.	Bruten vit kalkfärg. Draperimålning upp till ca 1,30 m.	Slätputsade väggar som kalkats 1811, 1890, 1931, 1951, 1966 och 2000. År 1931 eller 1939 målades en marmorerad bröstning nertill, vilken övermålades 1966. År 2000 utfördes åter dekorationsmåleri som en bröstning, nu i form av draperimålning. Gravhällar av kalksten inmurade i väggarna mot norr och söder.	-	-	
Tak	Avfärgad puts på tunnvalvt murat tak. Valvet troligen murat av tegel.	Bruten vit kalkfärg	Från 1931	-	-	
Trappa	Kalkstenstrappa med tre steghöjder mot väster ner till långhus. Total höjd ca 47 cm.	-	Trappan förnyad 2000.	-	-	
Fast inredning	Se II.2.4 Kyrkobyggnaden fast inredning.					

Sakristia 115 (se cd med dokumentationsbilder under flik 15)

Byggnadsdel	Konstruktion och material	Färg: kulör och material	Kulturhistorisk kommentar	Brister/skador	Prioritet	Åtgärdat: datum och signatur
Golv	Brädgolv	-	Inlagt 1931, slipat och oljat senast 2000.	-	-	
Sockel	Trä	Grön lasyr	-	-	-	
Vägg	Målad puts på tegelväggar	Vit modern färgtyp, ev latex	Målat 2000.	-	-	
Taklist	Trä	Ljusblå lasyr lika tak.	-	-	-	
Tak	Ohyvlad spontad panel	Ljusblå lasyr	Från 1931, laserat 2000.	-	-	
Dörrar	Dörr till Kor 114: Vänsterhängd dörr av trä. Mot sakristia utförd som spegeldörr, indelad i fyra fält. Mot koret klädd med stående panel.	Mot sakristia: grön lasyr till ram och foder, orange lasyr till speglar. Mot kor: grön lasyr.	Från 1931 med senare panelbeklädnad mot koret. Målad 2000.	-	-	
	Dörr till Passage 117: Högerhängd dörr av trä, utförd som spegeldörr med fyra speglar.	Grön lasyr till ram och foder, orange lasyr till speglar.	Från 1931. Målad 2000.	-	-	

	Dörr till predikstol: Vänsterhängd dörr av trä. Mot sakristia utförd som spegeldörr, indelad i fyra fält. Mot predikstol klädd med stående panel.	Mot sakristia: grön lasyr till ram och foder, orange lasyr till speglar. Mot predikstol: grön lasyr.	Från 1931 med senare panelbeklädnad ut mot långhuset. Målad 2000.	-	-	
Fast inredning	Skåpsinredning enligt ritning A3:4 upprättad av Alton Arkitekter AB.		Skåp för textilförvaring m m liksom skåp för disk från 2000.	-	-	
Trappa	Trappa av trä till predikstol. Fem steghöjder.	-	Från 1931, slipad och oljad 2000.	Tydliga spår efter sliprondell. Slipas om.	III	
Handledare	Handledare av plattstål, lindat med läder, vid trappans norra sida.	-	Från 1931.	-	-	

Passage 117 (farstu till sakristian) (se cd med dokumentationsbilder under flik 15)

Byggnadsdel	Konstruktion och material	Färg: kulör och material	Kulturhistorisk kommentar	Brister/skador	Prioritet	Åtgärdat: datum och signatur
Golv	Kalkstensplattor ca 44,5 x 44,5 cm (1½ fot x 1½ fot)	-	Från 1931.	-	-	
Sockel	Trä	Grön lasyr	-	-	-	
Vägg	Målad puts	Vit modern färgtyp, ev latex	-	-	-	
Tak	Målat skivmaterial	Vit modern färgtyp, ev latex	-	-	-	
Dörr	Högerhängd dörr av trä, utförd som spegeldörr med två speglar.	Grön lasyr till ram och foder, orange lasyr till speglar.	Dörren är från 1966 då wc inreddes i sakristian. Dörren har avvikande utförande på foder, trycke och gångjärn, jämfört med 1931 års dörrar.	-	-	
Övrigt	Kalkstensplattor med årtal för kyrkans renoveringar 1931, 1966 och 2000 inmurade på väggen mot öster.	-	Intressanta dokument från kyrkans historia.	-	-	

WC 118 (vid sakristian) (se cd med dokumentationsbilder under flik 15)

Byggnads-del	Konstruktion och material	Färg: kulör och material	Kulturhistorisk kommentar	Brister/skador	Prioritet	Åtgärdat: datum och signatur
Golv	Kvadratiska klinkerplattor	Röda	-	-	-	
Sockel	Klinkerplattor med hålkäl	Röda	-	-	-	
Vägg	Målad puts	Vit modern färgtyp, ev latex	-	-	-	
	Kakelplattor över handfat	Vita	-	-	-	
Tak	Målat skivmaterial	Vit modern färgtyp, ev latex	-	-	-	
Taklucka	Brädklädd lucka i tak	Se tak	-	-	-	
Fast inredning	Toalettstol och handfat med tillhörande standardutrustning.	-	-	-	-	

Läktare 201 (i långhuset) (se cd med dokumentationsbilder under flik 15)

Byggnads-del	Konstruktion och material	Färg: kulör och material	Kulturhistorisk kommentar	Brister/skador	Prioritet	
Golv	Brädgolv av furu	Lutbehandlad och oljad	Ålder okänd. Möjligen lades hela golvet om 1931 då altarets mittparti byggdes ut något. Förändringar av golvet ska också ha utförts 1966. Slipat och oljat 2000.	Smutsig yta. Bör rengöras och oljas eller såpas enligt anvisningar från ursprunglig leverantör av lut/olja.	II	
Sockel	Trä	Grön lasyr	-	-	-	
Vägg	Se långhus	Ev. modern färgtyp mot väster	Se långhus.	-	-	

Taklist	Se långhus		Se långhus.			
Tak	Se långhus.		Se långhus.			
Lucka	Se långhus.		Se långhus.			
Bröstning	Läktarbröstning av trä. Mot kyrkorummet är den halvrunda utskjutande delen klädd med stående panel, medan sidopartierna är utförda med ramverk och spegelfält. Mot läktaren är både mitt- och sidopartier klädda med stående brädor. Se även II.2.4 Kyrkobyggnaden fast inredning, Läktarbröstning	Se II.2.4 Kyrkobyggnaden fast inredning, Läktarbröstning	Byggt 1811, möjligen med integrerade delar från en äldre läktarbröstning. Mittpartiet runda utbyggnad har ett äldre målningsskikt som togs fram 1965. Det runda mittpartiet utökades mot öster genom tillägg av bredare sidostycken 1931.	-	-	
Trappa	Kort trätrappa upp till Samlingsrum 202. Steg och vangstycken av furu. Utförande enligt ritn. A2:4 av Alton Arkitekter AB.	Lutbe-handlad och oljad	Från 2000.	Smutsiga steg	II	
Fast inredning	Skåpsinredning för liggande textiltillförvaring enligt ritning A3:5 upprättad av Alton Arkitekter AB.					
Övrigt	Stege av järn infäst i långhusets västra gavel bakom orgeln, upp till luckan i långhusets tak.	-	Från 1966.	Stegen behöver förlängas och/eller byggas om så att man kan nå långhusvinden på ett säkrare sätt.	II	

Tornrum plan 2 (202 Samlingsrum i rumsbeskrivning från 2000) (se cd med dokumentationsbilder under flik 15)

Byggnadsdel	Konstruktion och material	Färg: kulör och material	Kulturhistorisk kommentar	Brister/skador	Prioritet	Åtgärdat: datum och signatur
Golv	Oslipade oregelbundna kalkstenshällar. Fogade med hårt cementbruk.	-	Kalkstensflis i betong lagd 1931.	-	-	
	Mitt på golvet en ca 2 x 2 m stor brädklädd yta.	Grå täckande färg, ev oljefärg	Här har tidigare funnits ett trampmaskineri för klockringning. Även orgelns bälgverk lär ha varit placerat här tidigare.	-	-	
Vägg	Avfärgad puts på kalkstensvägg.	Vit kalkfärg	I rummets östra vägg syns rester av den medeltida långhusgavelns yttersta bindare av ek, infälld i murlivet. Högre upp på östra väggen kan man skönja utsidan av det medeltida långhusets gavelröste. Väggarna målades senast 2000. Liksom i vapenhuset framträder murens ojämna struktur.	-	-	
Tak	Avfärgad puts på tunnvalvt kalkstensvalv	Vit kalkfärg	I takets valv syns tre löphål för klocklinor. Bjälkar i taket visar var det tidigare fanns ytterligare ett våningsplan.	-	-	

Dörrar	Högerhängd furudörr.	Oljad	Från 2000.	-	-	
	Högerhängd paneldörr, mot tornrummet plåtklädd.	Ljust grå-grön lasyr, mörkare grön lasyr på foder och karm	Muröppning från 1931. Dörren kan enligt Ragnhild Boström vara äldre, hitflyttad från vapenhuset 1931.	-	-	
Inv. fönster/ glasparti	Isolerruta i oregelbundet formad 6-kantig furukarm, anpassad efter gammal öppning i mur mot norr.	-	Högt sittande öppning efter dörr till trappa i norra muren. Glasparti från 2000.	-	-	
Trappa	Trappa av kalksten upp till tornrum i plan 3 i norra muren. Kraftigt varierande steghöjder. Handedare av grovt rep mellan smidesbeslag infästa i väggen.	-	Trappans nedre del, från den högt sittande f.d. dörröppningen ner till bjälklaget, återöppnades 2000.	-	-	
Trapp-räcke	Smidesräcke vid trappa ner till vapenhus. Utformning enligt bilaga 4 till byggnadsbeskrivning upprättad av Alton Arkitekter AB.	Svart täckande färg.	Från 2000	-	-	
Fast inredning	Skåpsinredning enligt ritning A3:5 upprättad av Alton Arkitekter AB.		Skåp för förvaring från 2000 samt ett äldre kassaskåp.		-	

Tornrum plan 3 (nummer 310 i rumsbeskrivning från 2000) (se cd med dokumentationsbilder under flik 15)

Byggnadsdel	Konstruktion och material	Färg: kulör och material	Kulturhistorisk kommentar	Brister/skador	Prioritet	Åtgärdat: datum och signatur
Golv	Brädgolv av relativt smala plankor.	-	Ålder okänd.	-	-	
Vägg	Avfärgad puts på kalkstensvägg.	Vit KC-färg el liknande som inte kritar	Väggarna avfärgades år 2000.	-	-	
Tak	Träbjälkar och brädor	Obeh.	I taket sitter några skyltar som berättar om tidigare arbeten som utförts i kyrkan. Hantverkarna har själva skivit på material som funnits till hands.	-	-	
Trappa	Brant trappa av trä	Obeh	-	-	-	

II.2.3 Kyrkobyggnaden installationer

El och tele

Kyrkan försågs med elektrisk belysning vid 1931 års renoveringsarbeten. Elanläggningen måste ha kompletterats vid senare tillfällen, bland annat i samband med den invändiga renoveringen 1966.

El – och teleanläggningen förnyades i samband med 2000 års arbeten. Beskrivning och ritningar för anläggningen upprättades av Anders Thulin vid J&W Sjölanders, Kalmar. Ritningarna omfattade situationsplan (60:1), planer för belysning (63:1), kraft (63:2) och tele (64:1) Elentreprenör var Mörbylånga Elservice AB. Besiktning utfördes av Arne Ahlqvist vid Elektrisk Byrå AB i Kalmar. Beskrivningen och ritningarna skall under 2006 lämnas in till församlingens arkiv från de personer inom församlingen och SÖKS som hittills tagit hand om handlingarna.

Huvudcentralen är placerad i pannrummet under sakristian. Elcentraler finns också i pentryt (107) och i tornrummet (202).

Inför renoveringen år 2000 upprättades en ljussättningsplan (ritn. A5:1) för kyrkans invändiga belysning av Alton Arkitekter AB. Arkitektkontoret formgav också den nya ljusring (ritn. A5:1) som hänger över långhusets östra del, närmast koret. Kyrkorummets belysning styrs från ett manöverbord som är placerat längst bak i rummet, söder om mittgången. Även manöverbordet har ritats av Alton Arkitekter AB. (Ritn A4:3.) Från samma manöverbord kontrolleras också ljudanläggning och klockringning. I kyrkorummet kan samtliga ljusarmaturer utom ljusringens spotlights regleras med dimmer. Kyrkorummet belysning beskrivs även under II.2.4 Kyrkobyggnaden fast inredning, Belysning.

Elrevision utförs vart fjärde år genom avtal med Elektrisk byrå AB i Kalmar. Den senaste besiktningen utfördes under våren 2006.

Service utförs normalt av Mörbylånga Elservice AB.

Telefon finns i sakristian.

Värme och sanitet

Vatten och avlopp installerades första gången i kyrkan 1966, i samband med att WC inreddes i sakristian. Samma år installerades också en oljeeldad värmepanna i pannrummet under sakristian. Kyrkan hade tidigare värmts med luft från en värmekammare i pannrummet.

Kyrkans anläggning för värme och sanitet förnyades vid renoveringen år 2000. Handlingar upprättades av Bengt Persson vid BRa VVS-konsult AB i Kalmar. Persson utförde även besiktning av anläggningen. Underentreprenörer var Kalmar VVS-montage i Färjestaden och Kylteknik i Kalmar AB.

Relationsritning för värme och sanitet upprättades 1999-10-31. Ritningen och övriga handlingar från 2000 års renovering skall under 2006 lämnas in till församlingens arkiv från de personer inom församlingen och SÖKS som hittills tagit hand om handlingarna.

Pärm för drift och skötsel av värme- och sanitet, sammanställd av Kalmar VVS Montage i Färjestaden, finns i församlingens arkiv. Pärmerna är märkt OIa:7, 2000.

Enligt drift- och skötselinstruktionens funktionsöversikt, upprättad av BRa VVS-konsult AB, för sanitetsanläggningen skulle alla sanitära installationer bytas vid renoveringen 2000, med undantag av en befintlig elektrisk varmvattenberedare som skulle bibehållas och återanslutas. Vid den besiktning som gjordes inför vård- och underhållsplanens upprättande iaktogs bara två nya varmvattenberedare, en i pannrummet och en i pentryt. De är märkta VVB 1 och VVB 2.

Enligt funktionsöversikten för värme ersattes 2000 den oljeeldade värmepannan med ny bergvärmeanläggning. Befintliga radiatorer och konvektorer kompletterades med nya. Rörledningar behölls delvis och ersattes delvis med nya. Alla radiatorarmaturer byttes. Anläggningen har i efterhand utökats med extra radiatorer i sakristia och tornrum.

Pärm ”Drift- och skötselinstruktion för Kyl- och värmepumpinstallationer”, sammanställd av Kylteknik Kalmar AB, finns i församlingens arkiv. Pärmerna är märkt OIa:8, 2000. En kopia av samma pärm finns i pannrummet.

Bergvärmepumpen är enligt de tekniska data som anges i pärmerna av typen Carrier AB, 30NQX016. Angiven värmeeffekt är 15,5kW. Pumpen och övriga tillhörande installationer är placerade i pannrummet under sakristian.

Förebyggande underhållsåtgärder skall utföras minst en gång per år. Det är oklart om underhållet utförts.

Service utförs normalt av Kalmar VVS-montage i Färjestaden.

Kyrkans värmeanläggning är inställd så att temperaturen konstant ligger omkring 19°C. Termostater finns utvändigt och invändigt. Luftfuktigheten kontrolleras inte.

Kyrkan har kommunalt vatten och avlopp. Vattenmätaren är placerad i pannrummet.

Ventilation

Toaletten på bottenvåningen ventileras via en kanal som löper längs med långhusets västra gavelvägg, via läktaren och vindsutrymmet, upp genom yttertaket. I övrigt saknas installationer för ventilation. Toalettens ventilation tillkom i samband med att utrymmet byggdes år 2000.

Ljud

Kyrkans ljudanläggning förnyades vid renoveringen år 2000. Anläggningen utformades och installerades av Wivox AB, Anderstorp. Allt ljud regleras från en mixerenhet i det manöverbord längst bak i långhuset där även ljus och klockringningen styrs, se El och tele ovan.

Ljudanläggningen har en trådlös och sex trådbundna mikrofoner. Uttag för de trådbundna mikrofonerna på läktaren och i långhusets främre del - två mot söder och en mot norr, samt ett i ambon. Det hänger också en mikrofon i taket över det norra bänkkvarteret. Mottagaren till

den trådlösa mikrofonen är placerad i ett av högskåpen i pentryt. Här finns även cd-spelare, kassettdäck och förstärkare, som alltså sköts från manöverbordet i långhuset.

Instruktionsböcker finns för kassetbandspelaren och cd-spelaren. Det finns också en beskrivning av mixerenshetens funktion.

En högtalare är nedpendlad från taket över mittgången i långhuset. Mindre högtalare finns också i samlingsrummet (108), i tornrummet (202) och i sakristian (115), så att händelserna i långhuset kan följas även från dessa utrymmen.

Kyrkorummet är försett med hörslinga. Även denna regleras från mixerbordet.

Klockringning och lucköppning

Elektrisk klockringning installerades 1966.

Mekanismen för lucköppning byttes ut 1984. Vissa elinstallationer för klockringning och lucköppning förnyades i samband med kyrkans renovering år 2000. Motorerna till klockringningen ser ut att vara relativt gamla, eventuellt från 1966.

Klockringningen styrs från mixerbordet i långhuset och från elcentralen i tornrummet (202). Manuell ringning, ”klämtning”, kan utföras med hjälp av rep som löper ner genom tornets övre bjälklag till tornrummet (202).

Funktionen av klockringning och lucköppning kontrolleras årligen genom avtal med Skånska klockgjuteriet, Hammerhög. Inspektioner på Öland utförs av Per Johansson och Göran Malmström.

Åskskydd

Åskledare finns monterad på långhus och torn. Vilket år kyrkan för första gången försågs med åskskydd är inte känt. Anläggningen sågs över vid 1978 års exteriöra renoveringsarbeten. Åskskyddsinstallationerna åtgärdades också i samband med att torntakets och lanterninens kopparbeklädnad byttes ut 1984. Ett särskilt PM avseende ”demontering och återuppsättning av nedledare å torn i samband med att kopparbeklädnad skall bytas” upprättades redan 1979 av Tor Engström.

Åskskyddet kontrolleras i samband med revisionsbesiktningen av kyrkans övriga elanläggning vart fjärde år.

Brandlarm

Kyrkan saknar brandlarmanläggning.

Brandsläckare finns i långhuset (längst bak vid mittgångens södra sida), i sakristian och i trappan ner till pannrummet under sakristian.

Nya vägledande skyltar monterades över utrymningsvägarna vid kyrkans renovering år 2000. På läktaren finns en utrymningsskylt över dörren till tornrummet (202). Inne i tornrummet bör

en skylt sättas upp över trappnedgången i det sydvästra hörnet, så att det blir tydligt att utrymning skall ske denna väg. Är den mycket oregelbundna och dåligt belysta trappan lämplig som utrymningsväg?

Från 2005 har myndigheternas rutiner för brandskydd förändrats. Räddningstjänstens brandsyn har upphört och ansvaret för brandskydd ligger genom egenkontroller tydligare på fastighetsägare och verksamhetsutövare. Rutiner för brandskyddsarbetet skall utarbetas. Skriftlig redogörelse för brandskyddet skall upprättas och skickas in till kommunen.

Arbetet pågår inom församlingen och beräknas slutföras under 2006.

Tillgänglighet

Kyrkan är tillgänglig för rörelsehandikappade och rullstolsbundna via den södra entrén. Gången från parkeringen söder om kyrkan är hårdgjord fram till entrén. Marken framför entrén förhöjdes 1978, så att gången kom att ligga i nivå med det invändiga golvet. I långhusets främre del, närmast koret, har många fasta bänkar tagits bort, så att det finns gott om plats för uppställning av rullstolar. Kyrkans toaletterum (Rum 106) från år 2000 utfördes handikappanpassat. Som anges under rubriken Ljud ovan är kyrkorummet försett med hörslina.

Inbrotts- och stöldskydd

Kyrkans inbrotts- och stöldskydd beskrivs i en separat bilaga, ej bifogad.

II.2.4 Kyrkobyggnaden fast inredning

(Lösa inventarier redovisas under II.2.5.)

Kyrkans fasta (och lösa) inventarier av trä besiktigades av konservator Eva Järnerot, Jönköpings länsmuseum 2002. Resultatet av besiktningen finns redovisat i rapporten ”Inventeringsprotokoll för Mörbylånga k:a” daterad 2002-05-08. Rapporten innehåller såväl en allmän bedömning av inredningens (och föremålens) tillstånd, klimat- och förvaringsförhållanden, som en objektsvis redovisning av skador eller andra problem. Analysen föreslår också en handlingsplan för åtgärder och rekommendationer för förebyggande skyddsarbeten. Rapporten bifogas i sin helhet, se bilageförteckning.

När det gäller fast inredning föreslås åtgärder på predikstolens korg inom en femårsperiod (således senast 2007) eftersom predikstolskorgen färglager delvis spjälkar och det finns tecken på maskangrepp. För övrig fast inredning anges i rapporten att åtgärder betydligt kan senareläggas eller att objekten kan lämnas utan åtgärd.

Förutom predikstolens korg redovisas följande delar av kyrkans fasta inredningen i Jönköpings länsmuseums rapport:

- Predikstolens baldakin.
- Altartavla.
- Altaromfattning.
- Läktarbröstning.

Predikstol, altaruspsats och änglaskulptur konserverades år 2000. På predikstolen monterades en tid därefter en Mariaskulptur med en fast anordning, utan att tillstånd givits av länsstyrelsen.

Orgeln, som instrument, vilken tillkom 1966 behandlas i den inventering av Södra Ölands Kyrkliga Samfällighets kyrkans orglar som utfördes av Börje Tornborg år 2004. Inventeringens uppgifter avseende Mörbylånga kyrkas orgel bifogas, se bilageförteckning. Orgelns tekniska skick bedömdes år 2005 av Anders Sällström vid Mårtenssons Orgelfabrik AB. Behovet av rengöring e t c bedömdes ligga minst 10 år fram i tiden.

Nedan behandlas de delar av kyrkans fasta inredning som inte ingår i Jönköpings läns museums inventeringsrapport eller i orgelinventeringen. Undantaget är läktarbröstningen som ingår i Jönköpings länsmuseums rapport, men ändå ges en kompletterande beskrivning nedan där även bänkinredning, orgelfasad, altarbord, dopfunt samt runsten och gravhällar behandlas. Här beskrivs även kyrkorummets fast monterade belysningsarmaturer och kyrkans klockor.

Läktarbröstning

Läktarbröstningen är byggd 1811, men har enligt vissa källor integrerade delar från en äldre läktarbröstning. Bröstningen har ett halvcirkelformat mittparti som skjuter ut mot långhuset. Detta mittparti förlängdes år 1931 genom att bredare sidostycken isattes. Bröstningen är ungefär 0,8 m hög och utförd av stående bräder. Fronten är slät och uppdelad i stora ramverk och speglar samt avslutas upptill av en bredare överliggare. Mittpartiet består av stående bräder. År 1965 togs här fram ett äldre målningsskikt som ännu är synligt. Detta består av ljusgrå ramverk och beigerosa speglar samt dekormåleri som framställer olika instrument i guld. Denna färgsättning inspirerade kulörvalet vid 2000 års reovering som gav övriga bröstningen dess nuvarande färgsättning i olika grå toner samt speglar svampade i rosa med lister täckmålade i rosa. Dessutom löper förgyllda lister horisontellt längs bröstningens övre

och nedre del. Mot orgeln till är bröstningen målad i rosaorange. År 1818 då kyrkan målades invändigt för första gången ska läktaren ha målats i blått. Före nuvarande färgsättning var bröstningen målad i grått med förgyllda detaljer.

Bänkinredning

Långhusets bänkinredning är indelad i tre kvarter, ett i norr och två i söder. De båda södra kvarteren skiljs åt av tvärgången mot södra utgången. Det norra kvarteret har 9 rader och de två södra har 3 rader vardera. Bänkarna går ända ut till långhusväggarna. Själva bänkarna nytillverkades 2000 och kompletterades år 2004 med skärmar och dörrar som härstammar från den bänkinredning som tillkom i det nybyggda långhuset 1811. Dörrarna, som tillkom på alla bänkar utom på den sista bänkraden längst i väster, monterades så att de öppnas bakåt och kan stå helt uppställda med haspar. Detta utfördes som en eftergift till församlingens önskemål om att kunna ha alla bänkdörrar uppställda. På de gamla bänkdörrarna är de gamla gångjärnen och låsanordningarna bibehållna.

Bänkinredningen som installerades i det nybyggda långhuset 1811 var sluten och bestod av bänkar som gick ända längst bak i kyrkorummet och långt fram mot det dåvarande koret. Enligt Almfelts ritning fanns då även korbänkar, två i söder och två i norr. Uppdelningen var i övrigt den samma som den nuvarande inredningen med ett nordligt kvarter och två i söder. Ursprungligen gick färgsättningen i gröna toner vilket även bibehölls vid en ommålning 1890. Bänkarna ombyggdes något 1931 vilket innebar mindre förändringar på skärmar och dörrar. Samtidigt målades bänkinredningen i olika grå nyanser med förgyllda detaljer. Under en period har också överliggare och kvartslist varit brunmålade. Vid en ommålning 1966 fick bänkdörrar och skärmar ljus grå och gula ut- och insidor tillsammans med bänkar som laserades i rosarött. Till detta hörde en mörkt blå överliggare. En av bänkdörrarna som undersöktes vid en färgundersökning 2004 visade ytterligare ett färgskikt. Detta skulle kunna tyda på att uppgiften om att någon bänkdörr kan vara från den tidigare kyrkans bänkinredning är korrekt. Monteringen av skärmar och dörrar vid de nya bänkarna 2004 innebar viss justering av såväl bänkdörrar som skärmar. Bl a fick de gamla delarna avkortas nertill. Vid arbetena framkom att skärmar och dörrar vid något tidigare tillfälle byggts på nertill. Den del som togs bort 2004 motsvarades nästan exakt av den tidigare påbyggda delen. På vissa andra delar fick viss breddning utföras och några delar fick kapas.

Bänkinredningens nuvarande färgsättning tillkom år 2000 på bänkinredningens inre och 2004 på de återmonterade delarna samt på bänkkvarterens utsidor. Färgsättningen framtoogs av konstnär Sven-Bertil Svensson med inspiration från den år 1965 framskrapade färgsättningen på läktarbarriärens mittparti. Inredningens inre är målad i rosaorange. På bänkkvarterens utsida är bänkgavlarna liksom skärmarnas och dörrarnas ramverk målade i ljusgrått. Spegelfälten är målade i rosa. Listen mellan ram och spegel är förgylld medan överliggaren är målad i mörkt gråblå. Bänkdörrarnas insida har ramverk målat i ljusgrått och spegl i rosa, men utan förgylld list. Golvlisterna på bänkgavlarna har en grågrön ton. På ett par av bänkdörrarna finns de gamla bänknumren framskrapade.

På läktaren fanns tidigare bänkar, men de är sedan många år borttagna. Här finns istället lösa stolar.

Altarbord

Det fristående altarbordet tillkom vid 2000 års renovering efter ritning av Sven-Bertil Svensson och Jerk Alton. Altarbordet är av röd kalksten med förgylld list. Framtill finns en löstagbar utsmyckning föreställande Guds lamm.

Orgelfasad

Orgelfasaden tillkom 1966 tillsammans med det nya orgelverket. Orgelhuset målades och förgylldes senast 2000.

Dopfont

Dopfont av grå, öländsk kalksten placerad i långhusets nordvästra del. Skänktes till kyrkan av församlingsbor 1966. Tillverkad av stenhuggeriet Ölands Sandviks AB. Över dopfonten hänger en duva av silverbronserad plåt utförd av Sven-Bertil Svensson, Mörbylånga.

Runstenar och gravhällar

I kyrkan finns en runsten samt ytterligare några runstensfragment. Den mest kompletta runstenen ska enligt inskriptionen ristats över Säfus av hans fyra söner. Den har daterats till 1000-talets senare del. Runstenen återfanns 1960 vid grävningsarbeten på kyrkogården. Stenen konserverades och placerades först i tornkammaren och från år 1977 i vapenhuset. Vid renoveringen år 2000 placerades runstenen i långhuset mot väggen till läktarunderbyggnaden i nordväst.

Gravhällarna i kyrkan har genom åren haft olika placeringar. Merparten låg sannolikt från början i gamla kyrkans golv. I perioder har de också legat utanför kyrkan. På en uppmättningsritning från 1918 finns exempelvis en gravhäll som trappavsats vid torningången, fyra stycken låg utanför södra långhusingången och en var placerad i koret.

Vid inventering 2006 kunde följande placering av gravhällar konstateras.

Gravhällar i koret:

1. Placerad i norra korväggen; Gravhäll daterad 1698 över kronbefallningsman Olov Persson och hand hustru Annika (Anna) Olofsdotter Bremer. Grå öländsk kalksten
2. Placerad i korgolvets nordvästra del; Gravhäll daterad 1602, möjligen över komministern Nicolaus Petri. Grå, öländsk kalksten.
3. Placerad i korgolvets nordöstra del; Gravhäll daterad 1765 över Per Eriksson och hans hustru Margareta Andersdotter, Södra Bårby. Grå, öländsk kalksten. (Hällen flyttades så sent som 2000 från korgolvets centrum till nuvarande plats).
4. Placerad i korgolvets sydvästra del; Gravhäll över Lars Jönson och Brita Persdotter daterad 1637. Mörkröd "Ölandsmarmor".
5. Gravhäll över Olof Nilson, d 1610 och hand hustru Brita Pärsson, d 1597. Grå, öländsk kalksten.

Gravhällar i vapenhuset:

1. Placerad i vapenhusets golv, sydöstra delen. Gravhäll över Peter Folkesson. Stenen har daterats till 1300-tal. Rödspräcklig "Ölandsmarmor".
2. Placerad i vapenhusets golv, sydvästra delen. Gravhäll daterad 1681 med flera olika initialer. Rödspräcklig mycket skrovlig "Ölandsmarmor".

Detaljbeskrivningar av hällarna finns i Ragnhild Boströms bok Mörbylånga kyrkor utgiven i serien Sveriges kyrkor 1997.

Belysning

I långhusets mittgång hänger tre ljuskronor av mässing med ljuspipor för stearinljus samt hållare för glödlampor. Kronan som hänger längst mot väster har tolv ljuspipor fördelade på två kransar. Enligt graverad inskription på ändkulan skänktes ljuskronan till kyrkan 1702 av kronobefallningsman herr Olof Pehrson och hustrun Anna Olofsdotter Bremer. Den mittersta kronan har även den tolv ljuspipor fördelade på två kransar. Denna krona har daterats till 1764 enligt en äldre inventarieförteckning. Ljuskronan längst i öster med sex ljuspipor i en krans har daterats till 1810, enligt en äldre inventarieförteckning.

Över bänkkvarteren hänger mässingslampor tillkomna vid den av Jerk Alton ledda renoveringen 2000. Ljusringen som hänger i långhusets allra ostligaste del tillkom också år 2000. Under läktaren och på läktaren finns takarmaturer av mässing med synliga glödlampor. De på läktaren uppsattes vid 2000 års renovering medan den under läktaren fanns tidigare (ev från 1966). I koret finns strålkastare monterade i taket.

Kyrkklockor

I tornet hänger två kyrkklockor. Storklockan är gjuten 1883 i Stockholm, av Joh. A. Beckman & Co. Den orneras runt halsen av två breda akantusbårder, den övre uppåtvänd, den nedre nedåtvänd. Dessutom finns stora inskriftsfält omramande av blomrankor. Lillklockan är gjuten 1680 i Stockholm av Johan Meyers verkstad. Som dekorationer finns yviga akantusbårder samt reliefer föreställande S. Mikael och draken. Lillklockan hängde under en lång period i en holk på tornets södra sida. Klocksträngen nådde ända med till marken. Fram till 1883 var nuvarande lillklockan Mörbylånga kyrkas enda klocka. De fullständiga inskriptionerna lyder (ur Boström):

Storklockan:

PÅ MÖRBYLÅNGA FÖRSAMLINGS BEKOSTNAD OMBESÖRJD/
AF UTSEDDE KOMITERADE HANDLANDEN A.G. ROSELL
I KÖPINGEN, SJÖKAPTEN N.P. DANIELSSON I NORRA BÅRBY/
OCH HEMMANSEGAREN PETER OLSSON I MÖRBYLÅNGA/
UNDER KYRKOHERDE CARL LUDVIG CARLSSONS OCH /
KOMMINISTER PEHR RINGQVISTS TJENSTETID, GJUTEN
ÅR 1883 I STOCKHOLM AF FRIMAN JOH. A. BECKMAN & CO.

Lillklockan:

SOLI . DEO . GLORIA . ANNO . 1680 .
HOLMIAE . ME FVNDEBT . IOHAN . MEYER .
GLORIA . IN . EXELISIS . DEO

II.2.5 Inventarier

Kyrkans lösa (och fasta) inventarier av trä besiktigades av konservator Eva Järnerot, Jönköpings länsmuseum 2002. Resultatet av besiktningen finns redovisad i rapporten ”Inventeringsprotokoll för Mörbylånga k:a” daterad 2002-05-08. Rapporten innehåller såväl en allmän bedömning av inredningens (och föremålens) tillstånd, klimat- och förvaringsförhållanden, som en objektsvis redovisning av skador eller andra problem. Analysen föreslår också en handlingsplan för åtgärder och rekommendationer för förebyggande skyddsarbeten. Rapporten bifogas i sin helhet, se bilageförteckning. De förslag

till åtgärder som ges under rubriken ”Anmärkningar/Tillstånd för byggnadsverk och objekt” har inarbetats i planerna för vård och underhåll, under punkt III.1.

I rapporten bedöms konservatorsarbeten som akuta när det gäller Kristusfiguren till det medeltida triumfkrucifixet som uppvisar allvarliga spjälkningsskador i ytskiktet. För några föremål bedöms att konservatorsinsatser bör utföras inom en femårsperiod (således senast 2007). För föremål i kyrkorummet gäller det krucifixet i som är utfört av Arvid Källström. Bedömningen gäller också två nummertavlor samt delar till den gamla altarpredikstolen – föremål som inte idag är i bruk i kyrkan.

En omfattande dokumentation av Mörbylånga kyrkas inventarier gjordes 1981 av Kalmar läns museum. Dokumentationen finns i Kalmar läns museums arkiv och ska även finnas i församlingens arkiv. Den kompletterar Jönköpings läns museums inventering genom att de objektsvisa beskrivningarna inte begränsats till inventarier av trä. Här beskrivs även övriga lösa inventarier. Inventarierna redovisas med bild och relativt utförlig text. Sammanlagt behandlas drygt 50 inventarier. Kommentarer angående skick och förslag till åtgärder ges emellertid endast undantagsvis.

Utöver ovan angivna inventering från 1999 och dokumentation från 1981 finns en inventarieförteckning upprättad av Mörbylånga församling. Förteckningen är under uppdatering (2006), ett arbete som utförs av antikvarie Monika Rasch.

II.3 ÖVERGRIPANDE KULTURHISTORISK BEDÖMNING FÖR KYRKOMILJÖ OCH KYRKA

Kulturhistorisk bedömning för kyrkogården finns i separat kyrkogårdsrapport, se Beskrivande del II B.

II.3.1 Generella värden

Som alla andra kyrkobyggnader uppförda före utgången av år 1939 skyddas Mörbylånga kyrka genom Kulturminneslagen (SFS 1988:950). Lagskyddet är ett uttryck för att dessa kyrkor anses ha ett högt kulturhistoriskt värde. Det är inte enbart kvalitativa, estetiska eller historiska egenskaper som tillmäts värde, utan också symboliska, icke-materiella. Varje kyrka utgör ett lokalt kulturarv för sin trakt och är ofta bland de äldsta byggnaderna i socknen. Kyrkorna har generella värden, d v s sådana som är gemensamma för alla kyrkor. I skriften ”Kulturhistorisk karaktärisering och bedömning av kyrkor”, utgiven av Riksantikvarieämbetet, ges exempel på sådana värden och karaktärsdrag. Kyrkan och kyrkomiljön är karaktärsskapande för bygden, ett landmärke och en orienteringspunkt i landskapet. Den är en symbol för trygghet, kontinuitet och förankring i tillvaron. Det lagliga skyddet omfattar kyrkobyggnadens exteriör och interiör, dess inventarier samt kyrkogården med dess byggnader och fasta anordningar.

II.3.2 Allmän bakgrund

De öländska kyrkorna har en betydligt högre andel ombyggda medeltidskyrkor än fastlandet. Dessa medeltida sockenkyrkor var i huvudsak uppförda på 1100-talet som enkla absidkyrkor, men byggdes ofta om under 1200-talets orostider och befästes. Under de följande seklernas krig kom kyrkorna ofta att användas som skydd för befolkningen. Krigen, som vid flera tillfällen drabbade ölänningarna och deras kyrkor hårt ända fram till 1700-talet, var en viktig orsak till att det gick långsamt med återuppbyggnad och att underhållet ofta fick stå tillbaka för återanskaffning av nödvändiga inventarier. Vid 1700-talets mitt var kyrkobeståndet i princip oförändrat sedan medeltiden och utgjordes av en brokig samling kombinerade kyrkor och sockenbefästningar vilka också användes som magasin. Att anpassa dessa trånga och dåligt underhållna byggnader för de växande församlingarnas behov var en svår uppgift.

Kyrkorna på Öland har formats av öns relativa fattigdom och isolering, vilket sannolikt har bidragit till att ge lokala självständiga och uppfinningsrika byggmästare utrymme att återanvända och ta tillvara så mycket som möjligt av de äldre kyrkorna. Denna sparsamhet har lett till att proportionsförhållandena vanligen är långt ifrån den klassiska harmoni som förordades av Överintendentämbetet vid tiden. Tornen är ofta kraftiga i förhållande till tornen, lanterninerna något överdimensionerade, fönstren på tornen gärna små, få och oregelbundet placerade. Närmast de nyklassicistiska idealen kommer de kyrkor på ön som nybyggdes på 1820-talet och framåt.

Från början till mitten av 1800-talet ledde de stabilare politiska och ekonomiska förhållandena tillsammans med en stadigt växande folkmängd till ökad kyrkobyggnadsverksamhet på Öland, liksom i landet i övrigt. På Öland kom dock om- och tillbyggnader att vara vanligare än hel nybyggnad. Genom en kunglig förordning 1759 hade byggande av klockstaplar av trä förbjudits på det träfattiga Öland. De medeltida tornen påbyggdes därför med lanterniner i klassicistisk stil för att härbärgera kyrkklockorna.

II.3.3 Kyrkomiljön och kyrkan med fast inredning och inventarier

Mörbylånga kyrka är belägen på strandslätten nedanför den västra landborgen och inte, som så många av de näraliggande kyrkorna, på eller invid landborgen. Kyrkbyns placering går tillbaka till medeltiden. Kyrkbyn ligger utsträckt längs med landsvägen, ett vanligt förhållande på Öland. Här finns ännu typiska kringbyggda öländska gårdar med lantbruk och därtill hörande verksamhet. Redan på 1800-talet försköts fokus från kyrkbyn mot kusten och den nya köpingen. Med sitt läge utgör Mörbylånga kyrka ett blickfång från såväl landsida som sjösida. I vägkorset där kyrkan ligger finns även byggnader som traditionellt sett hört kyrkan till. De två skolhusen, komministergården, prästgården samt bårhuset, som ligger längs med landsvägen men inne på kyrkogården, tillhör dessa och ingår alla i den värdefulla kyrkomiljön. Kyrkomiljön ingår i det Världsarvsområde som går under beteckningen ”Södra Ölands odlingslandskap”.

Kring kyrkan finns kyrkogården som enligt öländsk tradition omgärdas av en kallmurad mur av den inhemska kalkstenen. Här finns också en trädkrans bestående av delvis äldre träd, vilka ramar in kyrkogården. Såväl, murar, grindar, trädkrans som övrig vegetation är väsentliga delar för upplevelsen av kyrkogården.

Mörbylånga kyrkas äldsta historia är inte helt klarlagd. Enligt kyrkohistorikern fil dr Ragnhild Boström uppfördes på 1100-talet en tornlös absidkyrka som på 1200-talet kompletterades med det torn som kyrkan har idag. Dateringen av tornet till ca 1200 har bekräftats genom dendrokronologiska prover. På den medeltida kyrkan hade torn och långhus samma bredd. På långhuset fanns i öster ett vidbyggt smalare kor samt en halvrund absid. Från 1200-talet ska även en sakristian ha funnits i norr. Tornet hade små fönstergluggar och övriga kyrkan endast några få ljusinsläpp. Det är Rhezelius avbildning från 1634 som förmedlat denna bild till nutid. Som så många av de öländska kyrkorna drabbades Mörbylånga kyrka hårt av kriget på 1600-talet. Kyrkans inventarier lär ha förstörts, men kyrkan stod kvar. Vid 1700-talets mitt förändrades tornets övre del och en spira tillkom. Under samma århundrade lär toringången ha upptagits liksom större fönster. Kyrkan fick också ny bänkinredning samt ny predikstol och altaruppsats.

Under 1700-talet och 1800-talets början steg folkmängden kraftigt på Öland. Perioden 1760-1860 kunde räkna till 23 nya kyrkor på ön, varav 16 behöll sitt medeltida torn. Mörbylånga kyrka var en av dessa. Redan i slutet av 1700-talet hade en utbyggnad av kyrkan diskuterats men först i början av det nya seklet tog planerna fart. Församlingen hade vid denna tid 562 invånare och kyrkan var helt enkelt för liten. År 1806 sändes ett första ombyggnadsförslag till Överintendentsämbetet. Förslaget, som var upprättat av murarmästaren från Kalmar Johan Petersson, innebar bevarande av tornet och rivning av övriga kyrkobyggnaden samt uppförande av ett nytt långhus och sakristia. Det lokalt framtagna förslaget omarbetades av arkitekt Axel Almfelt vid Överintendentämbetet och skickades till församlingen för synpunkter. Axel Almfelt var en aktiv kyrkoarkitekt under 1800-talets första hälft och har ritat (helt eller delvis) drygt ett 15-tal kyrkor i landet, varav i Kalmar län Karlslunda och Gullabo träkyrkor och Gamleby och Ukna stenkyrkor. Den kyrka som stod klar i Mörbylånga år 1813 blev en kompromiss mellan det lokala förslaget och Almfelts bearbetning. Under många år, egentligen ända fram till 1850-talet fortgick arbetet med kyrkan vad gäller putsning och målning samt byggande av orgel. Säkerligen var det ekonomiska förutsättningar som bidrog till att arbetet drog ut på tiden.

Det sena 1700-talet och 1800-talets början innebar en brytning med den medeltida kyrkoarkitekturen. Den nyklassicistiska stilen med sina enkla, strama former inspirerade av

antiken, kom att bli förhärskande ända fram till 1800-talets mitt. Den rektangulära lånkyrkan, salskyrkan, blev lösningen på problemet att med begränsade ekonomiska resurser bygga rymliga gudstjänstlokaler för de många snabbt växande församlingarna. I den stränga nyklassicistiska symmetrin försvann de traditionellt asymmetriska utbyggnaderna som vapenhus och sakristia. På Öland stämmer denna bild väl överens med nybyggnaderna som utfördes och Mörbylånga kyrka kan ses som ett typexempel. Resultatet i Mörbylånga blev ett rektangulärt kyrkorum med fem fönsteraxlar, en lägre och smalare sakristia i öster samt ett bevarat medeltida västtorn som fick en tidsenlig, fyrsidig lanternin med klockformad huv. Sydportalen markerades med en rusticerad omfattning medan torningången fick behålla (eller fick överta från gamla långhusets sydportal) en medeltida omfattning. Tornets bottenvåning förvandlades till vapenhus. Ombyggnaden ledde till att medeltida murverk idag bara finns bevarade i tornet samt i stora delar av långhusets västgavel. Den medeltida kyrkans grundmurar finns dock till vissa delar under det nuvarande långhusets golv och har delvis dokumenterats vid ombyggnader 1931 och 1966.

Interiört innebar nybyggnaden av långhuset i Mörbylånga 1811 en anpassning till tidens nya krav på rymd och ljus. De stora rundbågiga fönstren bidrog tillsammans med det höga takvalvet och en färgsättning som mestadels gick i en ljus färgskala. Pärilgrått till ljusgrönt med förgyllda detaljer var en färgsättning som hörde samman med den nyklassicistiska perioden. Läktaren i Mörbylånga ska dock ha målats blå. Så som tidens smak föreskrev fanns stora symmetriskt placerade och slutna bänkkvarter längs med långhusets hela längd, med en gång i mitten. Symmetrin betonades ytterligare genom placeringen av en predikstol direkt i anslutning till altaret i korets mitt. Altarpredikstolar byggdes vid denna tid både på Öland och på fastlandet. Bruket hörde samman med den liturgiska utvecklingen mot ett större betonande av *ordet* i gudstjänsten. På Öland byggdes mellan 1803 och 1839 nio altarpredikstolar. Åtta av dem utfördes av lokala hantverkare och sammansattes av återanvända delar av äldre predikstolar och altaruppsatser. Så blev det även i Mörbylånga där det troligen var Johan Petersson som låg bakom altarpredikstolen som kom att byggas av spegelmakaren från Kalmar, Anders Högström. Altarpredikstolarna har med tiden försvunnit från de öländska kyrkorna och återfinns idag endast i Ås och Ventlinge kyrkor. På var sida om altarpredikstolen i Mörbylånga kyrka fanns en dörr till sakristian. I väster var läktaren, vilken nåddes via två trappor från kyrkorummet. De symmetriska arrangemangen var en viktig del av tidens kyrkobyggnader.

Under 1800- första hälft fortgick arbetet i Mörbylånga med att färdigställa den ”nya” kyrkan som putsades och avfärgades utvändigt i ljus kulör medan lanterninen målades röd med blå luckor. Ganska snart målades sedan lanterninen grön. Redan år 1872 skedde dock en ombyggnad av tornets övre parti vilket ledde till att murarna höjdes och den fyrsidiga lanterninen ersattes av dagens åttkantiga med spetsig spira. Samtidigt förstörades tornets fönster och gjordes rundbågiga. Ombyggnaden har drag av det sena 1800-talets vurm för gotiskt inspirerade spiror och kom att förändra byggnadens uttryck. Lanternindelen var från början vitmålad och kläddes först senare med kopparplåt. År 1931 genomfördes en tillbyggnad av kyrkan med en ny sakristia i norr. Samtidigt tillkom en ny portal till sydingången och nya fönster insattes i alla byggnadsdelar. Det var stadsarkitekten i Kalmar, J. Fred. Olson som låg bakom ombyggnaden som bl a var ett resultat av önskemål om utökade utrymmen i kyrkan.

Exteriört utgör Mörbylånga kyrka ett typexempel på en öländsk kyrka, som är kraftigt ombyggd/utbyggd på 1800-talet. Kyrkan har i stort ett nyklassicistiskt uttryck med sitt flacka sadeltak, de stora rundbågiga fönstren, de släta odekorerade fasaderna samt den markerade

sydingången. Det breda och höga tornet upplevs som stort i jämförelse med långhuset och bevarar med sina kraftiga murar något av sin medeltida karaktär. Intrycket förstärks av de relativt små fönstren och den nygotiskt inspirerade tornspiran, även om det är ett senare tillägg. Det medeltida tornet gör att kyrkan bevarar en tydlig förbindelse till den tidigare kyrkobyggnaden som fanns på samma plats. Tillbyggnaden av sakristia i norr, byte av fönster, inklädnad av lanterninen med kopparplåt samt tillkomst av ny portal vid sydentrén har förändrat kyrkans utseende under 1900-talet och påverkat karaktären. I stort bevarar ändå kyrkan sitt nyklassicistiska uttryck. När det gäller ytskikt och enskilda byggnadsdetaljer kan sägas att långhusets fasader troligen inte helt putsats om sedan 1810-talet. Huruvida tornet någon gång putsats om helt är oklart. Senast utfördes putslagning och avfärgning 1978, då i en ljusgul kulör med vita slätputsade partier. Den ljusa färgsättningen hör samman med kyrkans karaktär. Samtliga fönster gjordes sannolikt nya på 1930-talet. Målning har utförts kontinuerligt, sedan 1978 i en djup röd kulör. Bågarna var vid 1900-talets början vita med mörkare spröjsar. Taken, som förutom på tornet, varit belagda med enkupigt lertegel sedan de uppfördes, bevarar ännu detta material. Till de mer ålderdomliga inslagen i kyrkans exteriör hör naturligtvis den medeltida västra portalen. De medeltida portalerna av öländsk kalksten, som finns på många av öns kyrkobyggnader, ger tillsammans en aning om den stora och konstnärligt kvalitativa produktion som fanns på ön under medeltiden. När J. Fred. Olson 1931 fogade en kalkstensportal i klassicistisk stil till sydentrén återknöts både till långhusets ursprung, med den markerade portal som funnits där från början, och till en öländsk tradition av kalkstensportaler. I den nya portalen infogades den inskriptionsplatta som berättar om kyrkans nybyggnad i början av 1800-talet. Dubbeldörren vid sydentrén härstammar från 1811 och är arbetad både med träsniderier och smidesdetaljer. Dörren är sannolikt den enda bevarade snickeridetallen från 1811.

Kyrkans interiör genomgick inga större förändringar mellan åren 1811 och 1931. 1930-talets ombyggnad innebar dock stora förändringar, framförallt i korpartiet. Arbetena ledde bl a till att den ursprungliga sakristian gjordes om till kor och att en ny sakristia byggdes vid norra sidan av det nya koret. Altarpredikstolen splittrades och predikstolskorgen placerades på den tidigare östra korväggen med uppgång från den nya sakristian. Bänkinredningen byggdes om med bevarande av ursprungliga skärmar och dörrar samt kompletterades med fler bänkar i öster, så att bänkarna kom att gå ända fram till långhusväggens slut i öster. I det nya, smalare och tunnvalvda koret uppsattes en ny altartavla med omfattning av kalksten och trä i klassicistisk stil. Den gamla altarringen återanvändes. Ombyggnaden förändrade kyrkorummet men utfördes med förståelse för det ursprungliga nyklassicistiska uttrycket. Den fasta inredningen gavs dock en mörkare kulör som upplevdes som främmande. År 1966 genomfördes nästa större renovering. Denna innebar att bänkarnas antal minskades såväl i öst som i väst i och med att koret utökades och utrymmen för brud- och dopkammare samt förråd tillkom bakom spaljeväggar under läktaren. Samtidigt byggdes ett nytt orgelverk med ny fasad i modern stil som kom att ersätta det nyklassicistiska orgelhuset från 1850-talet. Detta innebar en tydlig förändring som påverkade upplevelsen av kyrkorummet. Vid samma renovering sattes ny träpanel upp i taket, vilket sedan laserades i grå kulör. Taklisten marmoreringsmålades i orange färgskala, en kulör som gick igen i bänkinredningens inre. Övrig inredningen målades huvudsakligen i en grå till grön färgskala vilket delvis innebar en återgång till en ljusare färgskala, mer trogen kyrkans ursprung.

De senaste stora interiöra arbetena i kyrkan år 1999-2000 under ledning av arkitekt Jerk Alton innebar genomgripande förändringar i kyrkorummet samt renovering av samtliga övriga utrymmen. I kyrkorummet innebar det bl a att en läktarunderbyggnad tillkom i väster. Bänkar togs bort både i kyrkans västra och östra del. I öster tillkom i stället lösa stolar på rader där

besökarna sitter vända mot mittgången. Vid de nybyggda bänkarna monterades (år 2004) skärmar och dörrar från den gamla inredningen. I koret byggdes ett nytt fristående altarbord av kalksten och dekorationsmåleri utfördes på väggarna. Kyrkorummet gavs en ny färgsättning med blått tak, gråbrun marmorerad taklist samt bänkar i främst gråa och rosa till rosaorange toner. Läktarbröstningen som sedan 1966 varit målad i grå nyanser med förgyllda detaljer fick nu ny färgsättning i ljusrosa och grått. Mittpartiet med framskrapade äldre målningsskikt lämnades dock orört och uppvisar för kyrkans besökare ett äldre färgskikt. 2000 års renovering utfördes med traditionella material och med kvalitet i detaljer. Helhetsverkan blir dock obalanserad och har liten historisk förankring. I en salskyrka av Mörbylångas typ är längdriktningen viktig med inträdet i kyrkorummet och den långa vandringen fram till koret. Genom den stora reduceringen av antalet bänkar har långhuset kraftigt förkortats. De nya bänkarna upplevs som oproportionerligt låga och med bänkdörrarna öppna finns föga kvar av den ursprungliga karaktären. Det är dock positivt att bänkdörrar och skärmar från den ursprungliga bänkinredningen är återmonterade och att dörrarna när så önskas *kan* stängas. Vid 2000 års arbeten tillkom i övrigt få tillägg i kyrkorummet förutom vissa armaturer.

Kyrkorummets karaktär präglas av de olika förändringsfaser det genomgått. I grunden kan dock det nyklassicistiska kyrkorummet urskiljas med långhusets stora, rundbågiga fönsteröppningar, det tunnvalvda, höga taket och läktarpartiet. Den fasta inredningen och de olika inventarierna härrör från olika tidsperioder och berättar om de förändringsfaser som kyrkan genomgått. Speciellt på Öland var det vanligt att man inte hade råd, eller ville, ersätta all äldre inredning när en ny kyrka byggdes. Vanligt var att man återanvände exempelvis predikstol och altarpopsats från en äldre kyrka, precis som man gjorde i Mörbylånga. Predikstolen är än idag bevarad, om än i något förändrat skick. Korgen härrör från 1747 och förfärdigades av bildhuggaren A. Dahlström i Döderhult, efter mönster från Ålems kyrka. Ljudtaket tillkom först 1931 då predikstolen fick sin nuvarande placering. De korintiska pilastrarna kring predikstolens dörr skulle kunna härröra från kyrkans äldre altarpopsats som tillverkats av Buschberg. Altarpopsatsen tillkom 1931 efter ritning av J. Fred Olson och är utförd i klassicistisk stil i öländsk kalksten. Altartavlan från samma år är målad av Nils Asplund och föreställer ”Heliga tre konungars tillbedjan”. Korset som hänger i triumfbågen är tillverkat 1931 av den kände bildhuggaren Arvid Källström från Påskallavik. Av medeltida inventarier finns endast norra långhusväggens krucifix, vilket har daterats till omkring år 1200 och funnits i kyrkorummet sedan 1931.

Vapenhuset i det romanska tornets bottenvåning är kyrkans enda rum med bibehållen medeltida karaktär. Till denna bidrar den låga takhöjden och valven, de kraftiga väggarna med ojämn yta och det ringa ljusinsläppet. För framtiden är det önskvärt att detta rum i allt väsentligt bevaras orört. Även tornets övriga våningsplan har mycket intressant att förmedla när det gäller murverk, tidigare öppningar och bjälklag m m.

Sammanfattningsvis:

- Till skillnad från de flesta övriga kyrkor på södra Ölands västsida ligger Mörbylånga kyrka nedanför istället för på landborgskanten.
- Mörbylånga kyrka ingår en relativt välbevarad kyrkomiljö med kyrkogård, skolbyggnad och tidigare komministerbostad (dock flyttad) och f d prästgård i omedelbar närhet.
- Kyrkan har ett medeltida ursprung som idag bara är synligt i tornet.

- Kyrkans nuvarande utseende, exteriört, är i stort ett resultat av nybyggnad av långhuset 1811, ombyggnad av tornet på 1870-talet och ytterligare om- och tillbyggnad 1931.
- I stort har kyrkan exteriört ett nyklassicistiskt uttryck, men med bevarat medeltida torn – vanligt på Öland, samt spira som har nygotiska förtecken.
- Interiört har kyrkan genomgått flera stora förändringsfaser som gör att dagens kyrkorum har få likheter med 1811 års kyrkorum. I grunden kan dock det nyklassicistiska kyrkorummet urskiljas.
- Av inventarier kan särskilt framhållas predikstolskorgen från 1700-talet och det medeltida triumfkrucifixet.

II.4 KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING

Kalmar läns museums topografiska arkiv (KLM)

Antikvarisk-topografiska arkivet, Riksantikvarieämbetet (ATA)

Mörbylånga församlingsarkiv, dock ingen fullständig genomgång

Boström, Ragnhild, *Sveriges kyrkor. Öland. Mörbylånga kyrka*, Stockholm 1997

Ullén, Marian. *Öland, landskapets kyrkor*, Rikantikvarieämbetet, Stockholm 2003.

Sveriges kyrkor, Konsthistoriskt inventarium nr. 216. *Kyrkobyggnader 1760-1860, del 2 Småland och Öland*, Uppsala 1993 (SvK)

Håkansson, Gunnar, *Öländska personminnen bevarade i äldre gravstenar, epitafier och andra kyrkliga föremål*, Göteborg 1942

Stenvall, John, *Kyrkan och folket, I: Mörbylånga – En öländsk socken i ord och bild, i helg och söcken*, Utgiven av Mörbylånga Hembygdsförening, Mörbylånga 1983.

Nationalencyklopedien på Internet